

SKUTEČNOST

N E Z Á V I S L Á R E V U E

Rídí redakční kruh v Paříži a Ženevě — Ročník II. Číslo 11 - 12 prosinec 1950

Jak být exulantem	<i>Ferdinand Peroutka</i>
O naši nezávislost	<i>Prof. dr. Jaroslav Stránský</i>
Evropská kolej v Brugách	<i>Ladislav Čerych</i>
Vánoční knižní anketa	
Výsledky a ukázky z vybraných knih	
Kšaft umírající matky Jednoty Bratrské	<i>Jan Amos Komenský</i>
Z rukopisného fragmentu	<i>T. G. Masaryk</i>
Z bible Kralické	
Hovory s T. G. Masarykem	<i>K. Č.</i>
O pesimismu	<i>Karel Čapek</i>
Zpěv domova	<i>Antonín Sova</i>
Začarovaný kruh	<i>Arthur Koestler</i>
Smích v Kremle	<i>Ignazio Silone</i>
1984	<i>George Orwell</i>
Bouře se blíží	<i>Winston S. Churchill</i>
Nadcházející porážka komunismu	<i>James Burnham</i>
Dvě knižní publikace v Paříži	<i>S. K.</i>
Dopisy	

*Šla do Betléma rovná cesta,
zářila hvězda, všechno bylo prosté.
A za nábožných písní
sny otců našich věčně putovaly
po starém mostě.*

*Byl, nebyl Betlém?
Však na tom mostě rozmaryna roste
a poutníkůvé věrní tiše obrátí se,
když místo spasitele
čeládku chlěvní najdou.*

*A vracejí se domů s vírou,
že za rok hvězda stane jistě nad Betlémem
a ta již neoklame.*

Karel Toman

Přejeme svým čtenářům radostné vánoční svátky a šťastnější nový rok.

Redakce Skutečnosti

JAK BÝT EXULANTEM

MLCEL jsem mnohem déle než rok, ale jak vidím, hlavní thema se zatím nezměnilo. Také tento článek je určen těm, kteří odešli z domova proto, že se jim hnusilo žít v nesvobodě, ne proto, aby se jim dařilo v cizině lépe. Také on se vrací k thematic: jak se chovat v neštěstí? Nemáme zatím větší úkol než chovat se dobře.

Politici vůdcové v exilu jsou v těžkém postavení: Kdykoliv se postaví před shromáždění našich uprchlíků, nutně pro povahu věci musí přijít s prázdnýma rukama a nevědí, jak uspokojivě odpovědět na silnou potřebu hmotnou, která se před nimi objeví. Nemohou změnit rozhodnutí IRO, ani předělat imigrační zákonodárství státu, ani ve větším měřítku podniknout něco, co by pronikavě zlepšilo situaci v táborech. Mohou, v nejlepším případě, drobt bombardovat zeď.

V takových větších shromážděních uprchlíků obyčejně ideový exil a existenční emigrace bývají promíchány. Politika, který se tu objeví bez vis, bez beden s potravinami a šaty, často čeká osobní nezdár, ať jsou jeho ideje jakékoliv.

Pokud se týká hmotné tísně, nemá nikdo ztrácet naději dříve než se sluší na statečného a odhodlaného člověka. Jestliže prostudujeme dějiny poslední emigrace, shledáme, že ani tenkrát se před nikým svět neotevřel najednou. Emigranti z roku 1938 a 1939, kteří nám nyní připadají jako šťastlivci, začínali ze stejné plochy na dně osudu jako emigranti z r. 1948 se dvěma šilinky nebo 5 franky v kapse, bez zaměstnání, bez bytu. To je nejen povzbuzující, nýbrž i pravdivý názor na svět, že každé úsilí nakonec přinese ovoce a že strážné, které člověka nezlomí, jej posílí. Jako vždy přišla, i nyní přijde příležitost.

Vedle zlých hmotných starostí má náš exil ovšem ještě jiná temata. Nešli jsme za hranice jen proto, abychom se nějak uživil, nýbrž domnívali jsme se, že neseme s sebou důležité poslání. Sli jsme zastupovat nárok národa na svobodu a sdělit zkušenosti, za které jsme tolik zaplatili. Ani tu se svět ochotně neotvírá. Byl unaven poslední válkou, raději by se trochu bavil a dostával příjemné zprávy. Dal by mnoho za to, kdyby mu někdo přinesl jiné poselství, než je naše. Chtěl by slyšet, že je možno komunismus tak ochočit, aby nechal zeměkouli na pokoji.

Každá idea, která má v sobě vnitřní sílu, způsobí, že její přívrženci dovedou přechkat nepříznivou periodu. Ani boj o svobodu, jako žádný skutečný boj, nemá zajištěn hladký a příjemný průběh. Nijak se nepodobá sociálnímu pojištění. Žádá někdo idylu? Nemůžeme mu ji nabídnout. Nelze předělat základní fakt, že žijeme v tragedii. Boj o svobodu zůstává tím, čím vždy byl: dramatem, a má několik pochmurných dějství.

Snad někteří mezi námi měli na mysli etapu naší poslední emigrace, která začala, když uznaná zahraniční československá vláda se usídlila v mnohapatrovém londýnském domě a v přízemí otevřela pokladnu, kam každého prvního v měsíci si bylo možno přijít pro plat. Snad také někteří spěchali z domova, zlákáni obrazy snadných kariér z emigrace minulé a domnívali se, že nasedají na rychlík, který jerychle doveze k cíli. Historie se však zřídka opakuje do detailů. Všechny české exily nebyly tak snadné. Komenský kdysi marně klečel před Oxenstiernou. Vzpomínka na příznivé podmínky, v nichž žila naše druhá emigrace, obličejem růžovou září západní obzor. Kdo však za tím šel, dosti brzo shledal, že putuje za fatou morganou. Nehledě k tomu, shledal ještě, že spíše musí platit za některé způsoby a některá

opomenutí emigrace, která byla před námi. Státy, které ji hostily, nabyly, právem či neprávem, podezření vůči snadnému emigrantskému životu, který prý se tady vedl. Také fakt že určité sliby nebyly splněny, když přišlo vítězství, vrhá svůj stín. Je vždy dobře vědět, na čem jsme: jsme v nesnadnější situaci, než byla emigrace předešlá.

Než se celá tato situace změní, je naše chování snad hlavním způsobem, kterým můžeme hojovat pro svou věc. Věděli jsme to, když jsme přišli, a musíme to vědět i dnes, když už nedobré zkušenosti hlodaly na nervech.

Umění být exulantem má svá pravidla. První z nich je neztrácet z paměti, že v ovzduší emigrace je plno choroboprodných zárodků, že stav exilu se může vyvinout skoro v duševní chorobu a že je nutné vědomě se tomu bránit. To není speciální československá záležitost, to vyplývá z objektivních podmínek a má to být předloženo k studiu spíše sociologovi než psychologovi. Stejně vnější okolnosti mívají za následek stejnou reakci nitra, a národové různých povah se chovají v emigraci přibližně podobně. Už leckterá vznešená povaha podlelehla duševním automatismům a mechanismům emigračního prostředí a ztratila vznešenost.

Ale nebezpečí, o němž víme, je polovičním nebezpečím. Je veliký rozdíl v tom, jestli člověk si uvědomuje nebo neuvědomuje, že jeho povaha bude podrobena zkoušce.

Základním faktem emigrace je málo příležitosti. Získá-li někdo nějakou skromnou výhodu z oněch, které jsou k dispozici, znamená to neúprosně, že ji nezíská druhý. Podle hospodářských zákonů velká poptávka a málo zboží způsobí stoupání cen. Podle psychologických zákonů málo příležitosti a mnoho čekatelů způsobí vznik existenční nervosy. Odtud je jen krok k panice: neztratili jsme se ve světě? A jen krok k tomu, v čem je nejvíce jedu: k závistivé náladě.

Závist se ovšem nikdy nepřizná k tomu, že je závistí a nervosa k tomu, že je nervosou. Obě tyto vlastnosti s oblibou vystupují v přestrojení kritiky. Poněvadž každý silný cit potřebuje se vybit, také osobní neklid vyhlíží, proti komu by se obrátil. Kde jsou lidé nešťastní, kritizování má více vnitřních než vnějších příčin a často nemá větší cenu objektivní, než rozčilené mávání rukama. V té sklenici vody, kterou je zatím exulantská politika, se tolik kritizuje, že to je nepochybně slyšet až na Neptun. Není nikdo a nic, co by obstálo před úsudkem lidí, kteří mají v sobě nepokoj. To není konstruktivní nálada.

Ještě hůře, jestliže taková kritika, která vychází nikoliv z napětí ducha, nýbrž z nepokoje nervů, zdegeneruje v pouhé pomlouvání. Zde, kde by mělo panovat bratrství v neštěstí, člověk je spíše nucen vzpomínat na tuto skizzu Turgeněvovu:

»Ulicí sídelního města uhání v poskoku mladý ještě člověk. Jeho pohyby jsou veselé, smělé. Oči září, rty se usmívají, příjemně se rdí pohnutá tvář. . . .

Co se mu stalo? Povýšili ho? Nebo prostě — dobře posnídal, a pocit zdraví, pocit syté síly zahrál ve všech jeho údech?

Ne. Vymyslíl pomluvu na známého, pečlivě ji rozšířil, uslyšel ji, tutéž pomluvu z úst jiného známého — a sám jí uvěřil. O, jak spokojený, jak dokonce dobrý je v této chvíli mladý, mnoho slibující člověk!«

Zatím nejsnadněji ze všeho mezi námi vzniká nevraživost. Když je nitro stísněno, člověk se téměř rozveselí, podaří-li se mu říci něco nedobrého o druhém, může-li nad ním s pochybnostmi potrásti hlavou. Někdy to bývá poslední způsob, jak člověk sám sebe přesvědčuje o vlastní hodnotě: nejsem ještě takdole, abych nedovedl postřehnouti cizí vadu. Je zlo, které vzniká ze smutku a strachu. Ačkoliv je to vysvětlitelné, ačkoliv psycholog může vyjmenovat všechny zákony duše, podle kterých se to děje, je to přece hanba. Musíme se ptát, zda ještě dovedeme upřímně jít spolu. Je v nás ještě ta ne povrehná, nýbrž skutečná vnitřní soudružnost, již dává lidem pochod za cílem? Nebo jsme se změnili v poplašené

soukromé osoby a je náš stav takový, že »ve své jámě vězí každý, v sousední nelze upadnout«? Všechny tyto negativní city jsou zchytralé; poněvadž nemohou přiznat svou mizernou podstatu, rády vystupují v nějaké důstojnější masce. Nevraživost, o níž mluvíme, nemůže přiznat, že je tím, čím je, plodem paniky. Snad, poněvadž lidé sami sebe málo rozbírají, o tom ani nevědí. Proto takový podrážděný cit hledá vždy něco, co se podobá ideí, a postrkuje to před sebou. Tu pak takový více méně zoologický hněv člověka proti člověku se skryje za hněv myšlenky proti myšlence, strany proti straně, nebo, jak by někteří mezi námi nejraději měli, jednoho bloku proti druhému.

Jaký je to znamenitý vynález, takové dva bloky, třeba občanský a socialistický blok! Jaká to příležitost pustit se do sebe, jaký je to ventil pro nervosní potřebu nemít rád! Ve skutečnosti se ovšem tento výbuch rozšiřuje falešným směrem. Nás neutlačuje to, že někteří z nás věří v socialismus a jiní nevěří, nýbrž nás tísní lhostejnost cizího prostředí, imigrační zákony, omezené prostředky IRO, nezaměstnanost v hostitelských státech, která působí, že pracovní povolení nejsou vydávána, touha po klidu ve světě, který je nerad exulanti upomínán na fakt, že přímo před jeho prahem zuří tragedie a otvírá se džungle, a že on sám sedí na sopce.

Jak však přimět tento veliký, lhostejný svět, aby vzal na vědomí, že nás tlačí bota a že se hněváme? Napišeme-li to do jednoho z našich litografovaných exulantských časopisů, svět to nebude číst, a budeme si připadat jako Dr. František Soukup, když v první básnické knížce svého mládí zjistil, že jako »bora jsem řval do lůna pustých skal«. Nikoli, je třeba mít hněv, který bude vzat na vědomí, který někoho zasáhne. Jestliže se my Češi a Slováci rozdělíme na bloky, ihned bude vybudována scéna pro náš hněv, ihned budeme mít posluchačstvo. Tu je právě prostředí, kde negativní pocity neuvadnou, kde je možno ublížit, urazit, přenést svůj nepokoj na jiné, kde se uplatní svatá potřeba píchat na všechny strany.

Stačí jednou spatřit zblízka advokáta ideje, že náš exil se má rozdělit na dva bloky: hle, jak tu stojí, jednu ruku v bok, rozčilením se pohupuje na špičkách, hlas přeskakuje vnitřním napětím a celá bytost je napjata jedním směrem: do někoho vrazit. Komunisté, proti kterým máme vlastně bojovat, jsou daleko. Kdo jiný může v takové situaci spíše poctit mé pádné rány než bratr exulant?

Jestliže se vrátíme z psychologie do politiky, od výkladů k oceňování, jsme povinni pronést úsudek, že by náš exil nemohlo potkat nic horšího, než k čemu jej žene tento dilettantismus a tato potřeba bojovné nervosy: rozdělení na dva bloky. To by znamenalo, že jsme prohráli hned první dva z těch úkolů, které máme: udržet mezi sebou jednotu demokracií a zachovat si před očima cizích pozorovatelů pověst spořádanosti.

Slibili jsme sobě i domů, že přispějeme k tomu, aby naše vlast byla zase svobodná. Bychom toto dilo začínali tím, že postavíme zde dva bojovné bloky proti sobě a že, slovy předstírajíce, že bojujeme proti komunismu, ve skutečnosti bychom bojovali jeden proti druhému, byl by to začátek ze všech nejžalostnější. Ještě od nás komunismus neobdržel ani škrábnutí. Naši lidé doma by dostávali zprávy, že se sváříme mezi sebou. Až se s nimi zase setkáme, budou vážní po velkém utrpení. Zeptají se nás, co jsme po celou dobu dělali, zda jsme myslili na věc nebo na sebe. Bude nutno na to odpovědět, a mnohý, kdo se nyní vši mocí šplhá do velitelského sedla, může potom druhou stranou zase spadnout dolů.

Vůbec nesmíme tak hazardovat s pověstí své spořádanosti. Bývala naší největší ctností. Cizina nejvíce oceňovala, že si dovedeme vládnout, udržet svornost mezi sebou, střízlivě uspořádat své hospodářství. Nezdá se, že by svět příliš vysoko stavěl naši bojovnost, a po únoru 1948 snad má k tomu ještě méně chuti. Po té stránce jiné národy asi vynikají v úsudku světa nad námi. Nepodali jsme v poslední době mnoho příkladů toho, co nejdříve upoutá pozornost: pathetického hrdinství. Ale na našich minulých dvou odbojích si svět vá-

žil střízlivého realismu a solidnosti. Celkem jsme ze všech emigrací bývali nejjednodušší a nejméně jsme předkládali k opovržení své vnitřní zmatky. Cizí státníci, když s námi jednali, měli dojem, že se pohybují na solidní půdě. Také nyní se několikrát zdálo, že od nás očekávají největší spolehlost. Kdyby se rozšířenému diletantismu podařilo zbavit nás této vlastnosti, co ještě u nás zbývá, abychom to světu předložili k obdivu a k důvěře? Zajiště máme právo na svobodu, ale nic na světě není zadarmo, a také národní nárok na svobodu nejspolehlivěji zvítězí, když je opřen o kladné národní vlastnosti. Poněvadž z celého československého národa cizina může nejlépe posuzovat nás zde v exilu a podle nás si tvoří úsudek o celku, nepochybně naše chování podporuje nebo oslabuje náš nárok a probouzí nebo ničí sympatie k nám. Po této stránce můžeme být dobrými nebo špatnými vyslanci svého národa. Kdybychom se rozštěpili na dva nepřátelské bloky, což se v žádném našem odboji ještě nestalo, přirozený úsudek by zněl: jako národ nevědí, co chtějí, nejlepší na nich byl Masaryk a Beneš, když odešli, všechno se rozpadá.

My jsme ovšem už dnes připraveni, abychom pak sváděli vinu jeden na druhého. Ale všichni dohromady budeme jakoby sedět na ledové kře, která se rozplývá. Nemysleme, že je to jen věc vůdců. Konec konců i počínání vůdcovo je obrazem celkového stavu. Ani nejsilnější člověk nemá sílu sám ze sebe. Stále zůstává v platnosti pravidlo: lidé mají takové vůdce, jaké si zaslouží. Exil bude mít takové vůdce, které dovede pochopit. Kdyby, sám se zmitaje v rozháranosti, dovedl na lidech chápat jen bojovnou nervosu, jen schopnost rozdělovat, kdyby sám ze všeho nejvíce měl smysl pro špatnou náladu, pak, není pochyby, bude mít špatné vůdce, poněvadž si nevybere jiné. Má-li vůdce dobře věst, musí mít možnost apelovat na dobré vlastnosti v lidech.

Doma komunistická diktatura násilně láme charakter národa. V exilu je jediné místo, kde charakter Čechů a Slováků se může vyvíjet svobodně. Je napínavá otázka, jak toho využijeme. Každý bude moci říci: měli jste dost příležitosti, jak se to vracíte?

Zredukovali se někdo na poplašenou soukromou osobu, vyslechne lhostejně tuto výzvu jako všechny ostatní. Z jeho nitra zmizela schopnost resonance pro velké společné věci. Bude všechny výzvy pokládat za to, čím nejvíce pohrdá ve své hmotné tísní: za slova. Slova, ovšem. Ale vždycky všechno to, co je v říši ducha, vždycky každé nejvyšší úsilí národní se vyjadřovalo slovy. Svět beze slov je svět bez idejí.

Buďto cítíme, že máme velký národní úkol, a proto budeme i střežit své charaktery, anebo je všechno jedno. Záleží na tom, jak velké je mezi námi procento lidí, kteří otupěli. To rozhodne, zda náš exil bude ve vyšším smyslu buď živ nebo mrtev.

Ferdinand Peroutka (New York)

O NAŠI NEZÁVISLOST

(Odkud jsme vykročili a kam)

V politických spisech Palackého najdeme hned na začátku nedopsanou theoretickou úvahu o státní nezávislosti. Tento fragment pochází z roku 1848 a čte se dnes jako motto k stoletému národnímu dramatu, jež se vyvrcholilo mnichovskou a únorovou katastrofou Československa:

»Stát tedy vůbec jen tam vzniknouti a trvati může, kde společnost jakákoli, malá nebo velká, mocna jest uchrániti se na-proti všem jiným buď osobám nebo společnostem. Nemá-li tedy který stát dosti síly, aby mohl i doma pojistiti vládu práva i odolati každému násilí z ciziny naň se valícímu, přestává býti zvláštním státem,

a buďto rozpadá se na více států neodvislých, nebo musí podniknouti pod jinou vyšší jednotu státní. Míra tedy státní jednoty může býti velmi rozličná, dle okolností, času a místa, jak totiž kde otec která stačí odolati vůli a sílu svou vůli a síle kterékoli obce jí se dotýkající. Ve starém Řecku i ve starém Slovansku mohlo trvati množství států drobných, pokudkoli mohli činiti než se sousedy sobě více méně rovnými; jakmile ale počali dotýkati se jich státové prostranější a mohutnější, ku př. tam Peršané, Macedonci, Římané, zde Huni, Avarové, Karolingové atd., musili i oni podnikati skrze federaci pod jednotu státní vyšší a mocnější, aneb zřídili dokonce samostatný byt svůj. I Čechy mohly uhájiti samostatnost a nezávislost svou, pokud obklopeny byly jím státy více méně rovnými, jaké bylo Polsko, Uhersko a Německo nespojené. Za naší doby ale centralisace světová, množila se více a více, nedovoluje netoliko utvoření se, ale ani dlouhého trvání států nevelikých, zvláště uprostřed pevniny Evropské.

Odveden od theorie k politické praxi, v onom významném roce, kdy se odpovědnost za národní politiku po prvé octla v rukou českého lidu, psal pak Palacký do Frankfurtsu svůj slavný dopis, v němž popírá a odmítá účast českého národa na národním svazku německém, který by snad měl nahraditi dosavadní svazek německých knížat, a v němž vysvětluje, proč trvá na udržení Rakouska jako říše samostatné, »jejížto zachování, celost a upevnění jest a býti musí věcí velikou a důležitou netoliko národu mého, ale celé Evropy, ano lidskosti a vzdělanosti samé«. Po upozornění na nebezpečí hrozící možným vznikem universální monarchie ruské, jež se mu jeví jako »nepřehledné a nevyhovné zlé, nešťastí bez míry a hranic.« ne proto že by monarchie ta byla ruská, ale že by byla universální, uzavírá Palacký tuto část svého dopisu známou větou o Rakousku, o jehož utvoření bychom se musili přičiniti, kdyby ho nebylo.

Povrchnost politického vzdělání a uvědomění i v naší inteligenci zavinila běžnou domněnku, že Palacký tento svůj názor změnil, když v roce 1865, zklamán

rakouskou dualistickou politikou, napsal v »Ideji státu Rakouského«, že prohlášení Slovanů za plněně podřízené a za materiál pro jiné dva národy promění domácí pokoj v nepokoj, obrátí naději v zoufalství a zbudí konečné třenice a zápasy, jejichžto směru, obsahu a konce předvídati nelze, a když připojil k této předpovědi varovnou hrozbu, že »my Slované budeme tomu hleděti z upřímnou bolestí vstříc, ale bez bázně: Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm.« Jest zlý omyl, že Palacký tímto svým výrokem něco změnil na své staré thesi o české, evropské a světové potřebě, aby dunajští národové tvořili spolu úzký a pevný svazek. Vždyť v lémže spise Palacký svou politiku z roku 1848 výslovně připomíná a schvaluje: »Nerad se *chtubím*, ale mohu říci v pravdě, že jsem tehdejší příspělek k zachování celistvosti říše.« Svým německým odpůrcům, kteří o něm v šedesátých letech psali, že div nepuká žlučí při vzpomínce na svoje slova o nepostradatelném svazku dunajských národů, odpovídá: »Já pak ubezpečiti mohu, že jakživ ani na okamžení nezapřel jsem pravdy těch slov a tudíž jako vždy, tak i dnes ještě k nim se hlásím a hlásiti budu bohdá do svého skonání.« A jako se Palacký, předvíraje zkázu habsburské monarchie padesát let před tím, než nastala, přesto slavnostně hlásí k svému přesvědčení o nezbytnosti úzkého svazku mezi dunajskými národy, tak zase naopak už v témže osmačtyřicátém roce, kdy s tímto svým kredem vstupoval v politický život, netajil se, že o Rakousko, které by ke všem svým národům spravedlivě býti nechtělo, on a jeho přátelé by nestáli. Když tehda z určitých vídeňských pletich usoudil, že vláda má v úmyslu přes všechny své krásné sliby »udržeti nás i dále ve stavu národního helotismu«, šel s Riegrem a Trojanem k ministru Bachovi a řekl mu rovnou, že rovnoprávnost národní jest spravedlností před Bohem i před lidmi a »nemůže-li neb nechce-li Rakousko nám ji dopřáti a pojistiti, pak že nám na zachování jeho nic nezáleží, neb nespravedlností se nám dostane dosti i kromě Rakouska a to gralis.« Palacký si žádnou ideou nekresloval skutečnost a žádnou skutečno-

stí se nemátl ve svých zásadách. Věděl, že politika musí usilovat o to, aby svět byl jaký býti má, ale že to musí činit se stálým zřetelem na to, jaký jest.

V témže svém spise o ideí státu rakouského cituje Palacký článek dra Riegra z listopadu 1864. Předvídá-li Palacký katastrofu, do níž se Rakousko žene, snaží se Rieger odhadnouti, jak by se asi v takové katastrofě orientovala politika naše. Tato pasáž snad ještě hlouběji ukazuje, jak v politice moudrost ve svém stýkání a potýkání s nemoudrostí přestává často býti svou vlastní paní. Mluví se v ní o konvulsích, jež by nastaly, kdyby se jednalo o bytí a nebytí celých národů, a jež by byly tak mocné, že by se komunikovaly celé Evropy, a v tu chvíli šlo by též jistě o bytí a nebytí samého Rakouska. Následují pak tyto věty, stejně památné jako zapominané: »My Čechové žádáme sobě jistě upřímně zachování Rakouska i jednoty jeho (rozuměj jednoty oproti snahám dualistickým), neboť máme zato, že nemohouce silami svými doufati ve zbudování vlastního suverenního státu, nemůžeme historicko-politickou individualitu, svou zvláštní národnost a vzdělanost i život autonomický nikde a nikterak ubezpečiti lépe než v Rakousku — t. j. v Rakousku svobodném i autonomně a rovnoprávně zřízeném. Když pak nastaly by dotčené veliké bouře, v době takové kam položil by národ náš i jiní Slované, kteří sdílejí osudy jeho, závaží vůle a síly své? Náš interest táhne nás k tomu, abychom jako roku 1848 vyslovili se pro Rakousko celé a jednotné, pro mocnářství rovnoprávných zemí a národů. Možná, že v ten čas jen toto heslo, jen toto přesvědčení vedlo by národ náš, a že bychom my Čechové, v osudné době takové, pomocí ostatních Slovanů rakouských opět zachovali Rakousko v jednotě a dovedli zároveň získati mu instituce svobodné, všem spravedlivé i trvalé. Tak si aspoň my Čechové vesměs přejeme, tak nám radí objektivně uvážení věci a důvodný soud o našich poměrech a potřebách. Avšak pravíme toliko »možná«. *Nebo kdož může nyní změřiti moc a činnost všech skutečných faktorů, ba i samých náhod v dobách takových? Kdo ví,*

co agitace všeho druhu, co okamžité konstellace politické, co pobouření vášně, co trpké vzpomínky a národní kyselosti, co zbraně cizí mohly by dověsti, a nemohly-li by proudy mocné, vedené zákony neznámými, povaliti i v národě našem dost dobře založenou budovu vlastního prospěchu i všechny hráze politické moudrosti?»

Než nadešla — první světovou válkou — ona katastrofa, kterou Palacký s Riegre předpověděli, a ve které Riegrovo »možná« se ukázalo nemožným, byly ještě jiné peripetie v politickém životě rakouských Slovanů, kteří ani porážkou habsburské monarchie u Králové Hradce neunikli hegemonii německo-maďarského dualismu, zpěčetěného prosincovou ústavou roku 1867, a kteří po sedanském vítězství Pruska bezmocně přihlíželi k postupné degradaci německo-maďarské monarchie na satelitní stát hohenzollernské říše. V době uherské korunovace, po níž vídeňský dvůr nemohl od dualistické reorganisace monarchie ustoupit, byli už Palacký s Riegre na své petrohradsko-moskevské pouti, a politický portrét Palackého by zůstal neúplný, kdyby se nevzpomnělo, že ve své politické závěti žehnal okamžení, ve kterém se k pouti do Petrohradu a Moskvy odhodlal. »Pokládám si to za nemalý zisk, že již nenacházím příčiny báti se budoucí nějaké universální monarchie Ruské« — říká, ale opakuje, že by v ní i podnes spatřoval »nevýslovné zlé« a »neštěstí bez míry a hranic«, protože »národové stateční všichni postavili by se jí na odpor, a to s nasazením posledního groše a poslední krůpěje krve, neznamenalaby ona nic jiného než násilné přemožení, dokonalé porobení a ztotočnění celé vzdělané Evropy, potlačení a udušení všech svobodných a ušlechtilých myšlenek i snah v pokolení lidském.« Palacký se však budoucí pohromy takové nebojí, neboť se, jak říká, v Rusku přesvědčil, že »ruští politikové si jen přejí, aby na západních končinách svých nestýkali se a neměli činiti se státy tuze mocnými a jim nepřátelskými.« Ale ačkoli v téže své politické závěti opakuje, že se již nenadeje valné budoucnosti Rakouska od té doby,

co Němci a Maďaři udělali z něho hrubou despotii plemennou, není pochyby, že tím myslil jen monarchii a ne onu rakouskou federaci, o níž znova, po tolikáté už, vyznává, že ji nemeškal v Moskvě hájit jako svůj politický program, dodáváje na jiném místě Doslovu, že idea federativního Rakouska předpokládá vždy pokojné přátelství s Ruskem i s jinými mocnostmi.

Palacký opouštěl tedy politický život s těžkými pochybnostmi o rakouské budoucnosti. V osmačtyřicátém roce, kdy v politický život vstupoval, představoval si Rakousko jako federaci národů, v šedesátých letech usiloval spíše o federaci států. Předvídal-li katastrofu obojí této koncepce, pokud by ji měla uvést ve skutek habsburská monarchie, nemohl nepřemýšlet o dalších osudech svého národa mezi národy ostatními, ale nemohl o nich v habsburské monarchii mluvit a psát. Po neúspěchu obojí jeho koncepce v Rakousku byla jeho pouť do Moskvy více než symbolická, i když méně než realistická. Byl to bezděčný nebo jen vágně promyšlený příklon slabosti k sympatické síle, — »Rus je s námi . . . « Jisté jest, že svému národu i osudovému, historickému a zájmovému společenství národů středoevropských odkazoval Palacký tři konstantní směrnice pro orientaci mezinárodní: 1. Odmítnutí podrobenosti a poddanství »ruského nebo prus-

kého«. 2. Těsná kooperace federace středoevropské s Německem (zdůrazněná v závěrečných větách frankfurtského psaní). 3. Přátelský vztah federace středoevropské k Rusku (zdůrazněný zejména v Doslovu). Rusům, kteří by naši nezávislost šetřili, stali by se podle Palackého Čechové »nejvěrnějšími ne poddanými, ale spojenci a dle potřeby třeba i předvoji v Evropě.« — Rozumí se samo sebou, že formulace o spolupráci s Německem ve frankfurtském dopise a formulace o Rusku v Doslovu nezapře, že frankfurtský dopis byl psán před sedanským vítězstvím a Doslov po sedanském vítězství Pruska. Odmyslíme-li si však všechno, co plyne z onoho nezbytného stýkání a potýkání moudrosti s nemoudrosti, všechno, co »agitace všeho druhu, co okamžité konstelace politické, co pobouřené vášně, co trpké vzpomínky a národní kyselosti, co zbraně cizí« působí, t. j. odmyslíme-li si taktiku od konstant, nemůžeme pochybovat, jaké směry a cesty zakladatel lidové politiky české svému národu ukázal.

Jaké osudy způsobily, že se národ od těchto směrů a cest odchýlil, a jakými oklikami se k nim vrací, to buď předmětem našeho vzpomínání a přemítání dalšího.

Prof. dr. Jaroslav Stránský (Londýn)

EVROPSKÁ KOLEJ V BRUGÁCH

DVANACTEHO října 1950 byl zahájen první trimestr na Evropské koleji v Brugách. Půl tuctu profesorů a 30 studentů patnácti národností započalo pokus, jehož cílem má být vytvoření jednoho z pilířů budoucí Evropy. Ve chvíli, kdy se delegáti ve strasburském shromáždění, v Atlantickém sněmu, v Organizaci pro evropskou hospodářskou spolupráci nemohou dohodnout na tom, co je vlastně Evropa, pokouší se bráždská kolej (založená pod záštitou Evropského hnutí) vyškólit první čtyřicetku mladých lidí, pro které tato oláзка bude navždy bezpředmětná. Zdá se, že »je což šnitěho« ve všech organizacích a sněmech, v kterých se shromažďují největší znalci nejraznějších oborů, nejznámější jména všech evropských parlamentů, a jejich práce zůstává neustále bez výsledků. Neustále visí nad hlavami evropských shromáždění »otázka« ozbrojení Německa, »otázka« úběstí Anglie, »otázka« suverenity národů, nemluvě ani o »otázkách« levý či pravý, klerikalismus kontra laicismus. Hra s pojmy a se starými představami pomalu, ale jistě rozežírá samu podstatu evropského ducha, ducha západní civilizace. Rozleptává nebo už rozleptala jediné, co stvořilo Evropu Platonovu a Caesarovu, Evropu Tomáše Aquinského a Křištofa Kolumba, Evropu Newtonovu a Einstei

novu, Goethovu a Beethovenovu: jediné, kterým je věčně tvořivý a neuspokojený duch víry a zápalu ve vyšší poznání, spravedlnost a krásu. Knihovny, archivy, kartotéky — několik málo roztroušených lidí se pokouší nalézt svět a člověka, který by nebyl jejich otrokem, ale který by znovu našel nadšení, jež by se platně opřelo demagogii a lhostejnosti.

Toto je snad, symbolicky řečeno, ústřední myšlenka nově založené Evropské koleje v Brugách. Ve městě, které je živoucím musem jedné z nejslavnějších epoch evropských dějin, má být vytvořena kolébka nové víry v převahu ducha nad hmotou, nad číslem a papírem. V představě zakladatelů a snad i většiny účastníků nemá být kolej jen novou univerzitou, soutěžící se starými, nemá být dalším seminářem a ústavem pro mezinárodní spolupráci. Má být, slovy jejího rektora Henri Brugmanse, »místem vzájemného porozumění a místem vzájemného tlaku«. Nad jejím vchodem stojí psáno: »Skutečná svoboda je jen v tvářícím zásahu«. Musí být ovšem vědeckým ústavem. Jejím cílem však nemůže být jen nová věda o Evropě, ale věda o člověku, tvorů sociálních, který přesáhl národní hranice, sociální věda s hlediskem evropské jednoty. Důležitějším než toto poznání jsou však jeho nositelé. A tu je pravděpodobně nejtěžší úkol koleje: vytvořit ze svých adeptů avantgardu národní koncepce, avantgardu těch, kteří opustí Bruggy s vědomím odpovědnosti a náležitosti k myšlence obrany a stavby evropské a západní civilizace.

Školní rok je rozdělen na tři trimestry. První je zasvěcen studiu t. zv. evropského potenciálu, evropského dějepisu a zeměpisu. Jen málo lidí si uvědomuje, jak jsou tyto dvě disciplíny zatíženy falešnými představami, které takřka každý z nás načerpal ve školách tradičního typu. Obvyklé pojetí evropské historie je jen součtem dějin jednotlivých národů, není-li dokonce snahou podříditi dějepis celé Evropy událostem historie národní. Příliš dobf se pamatujeme na tendence německé válečné historiografie, která se snažila dějiny každého z okupovaných národů podříditi ústřední myšlence o výboji a vývinu germánské rasy. Jsme přímými svědky podobného násilí, páchaného na národech za železnou oponou, jejichž dějiny jsou vykládány jen a jen ve funkci třídního boje nebo závislosti na Rusku. To jsou ovšem jen extrémy. I bez nacistů a Stalina se podařilo velmi dobře znetvořit minulost Evropy a celé západní civilizace. Podařilo se jí znetvořit tak, že si představujeme své národy jako posvátné útvary, které existovaly už od pravěku a jejichž funkce nespočívala v ničem jiném než v neustálém vzájemném a svatém boji o bytí a nebytí. Je pravda, že dějiny Evropy jsou do velké míry dějinami antagonismů a válek, jsou však také dějinami velkých společenských myšlenek. Jsou historií válek mezi mocí světskou a duchovní, mezi mocí feudální a královskou, mezi mocí měst a šlecht, reformace a protireformace — jsou dějinami gotiky, renesance, baroka A všechny tyto války a kulturní hnuty jsou společné celé Evropě.

Nejde však jen o vědecké poznání. Následky našeho národního chápání dějin se stávají katastrofálními především pro politickou přítomnost. Naše dětská radost z vítězství Žižkovu nad Zikmundovými křížáky a smutek či přímo bolest z porážky na Bílé hoře nás přivedly za pomoci někdy dobromyslných, jindy vypočítavých učitelů ke kamenování Masaryka, prohlášeního nepravost Rukopisů, k představě o historickém nepříteli a posléze k osudnému transferu. Evropské rozpory se staly národními snad až v posledních dvou či třech stoletích. Dlouho předtím a dlouho potom byla většina z nich společná Evropě v tom smyslu, že ji prostupovaly. Není to český národ pod Soběslavem II, který bojuje proti německému národu pod Lotharem o svou samostatnost, je to jeden z feudálních pánů (feudální zde nemá smysl peiorativní), který jako mnoho jiných v čele Svaté říše římské se opírá mocí císařské. Právě tak není Magna Charta první manifestací demokratické Anglie, ale pouhou zárukou nevmešování se krále do práv vysoké šlechty.

Dějepis, přednášený a studovaný na Evropské koleji, nemá být jen encyklopedií společných znaků evropské historie. Má být rozbitím falešných pojmů o historickém přátelství

a nepřátelství, o charakteru a bezcharakternosti jednotlivých národů. Má být jejich nahrazením myšlenkou společných problémů, společných katastrof a úspěchů — výstrahou i poučením.

Právě tak zeměpis. Vycházíme ze skutečnosti, že neexistuje žádná geografická nutnost, žádné předurčení, vepsané v geografických či klimatických podmínkách té které země (přirozené hranice a p.). Šumava, Krušnohoří a Krkonoše neříkají nic o suverenitě Čech právě tak jako neurčují Tatry hranici Maďarska. Všechna tak zvaná přírodní či ekonomická data mají svůj význam jen ve spojitosti s vůlí člověka. Zeměpis jako platná věda existuje jen ve vztahu k historii. Je neuvěřitelné, že i v oboru tak věcném jako je zeměpis je možno používat všech údajů k zmatení mysli a k vybičování vášní.

Druhý trimestr má být zasvěcen studiu hospodářské situace Evropy v soudobém světě a konfliktu moderních ideologií. V třetím trimestru se bude koleť zabývat metodami institucionálních a právních norem evropské federace; problém změny práva národního v nadnárodině. K oběma bodům se budu snad moci vrátit v jednom z příštích čísel Skutečnosti.

Ustředními tematy jsou tedy »Evropský potenciál«, »Poslání Evropy« a »Technika evropské jednoty«. Mimo tato témata se snaží koleť rozvinout několik prací, týkajících se kořenů moderní krise. Především analýza všeobecného pohrnutí politikou a politiky. »Je politika špinavým řemeslem a proč?« Jde o problém byrokracie, politických stran, korupce a morálních základů demokracie. Další závažnou otázkou je nejasnost v pojmech — liberalismus, demokracie, křesťanství atd. Nejde o to zjistit, co každý z těchto pojmů přesně znamená, ale o to, dát těmto sporným představám význam, který je v této chvíli tak mnohoznačný, že zabraňuje jakémukoli možnosti shody.

Posléze je v koleji malá skupina, která se zabývá zvláště otázkou střední a východní Evropy. Účastníky je šest studentů ze zemí za železnou oponou — dva Poláci, dva Maďaři a dva Čechoslováci. Nevěděli jsme dosud jedinou vážnou práci o tomto problému. Několik emigrací vydává sice větší či menší studie o situaci v té které zemi, většinou však jen jako pathetické »Zaluzi«, jako obraz krutosti páchaných za železnou oponou. Práce jistě záslužná, ale nedostačující. Nebo opět jde o nesourodou mozaiku, bez začlenění do širší souvislosti. A neexistují velké problémy, které by se daly vyřešit na národní základně. Těm, kteří jsou přesvědčeni o opaku, doporučuji rozluštit otázku německého odsunu, otázku Čechů a Slováků, otázku existence Jugoslaviie — v rámci vždy jen jednoho národa.

Bylo řečeno již výše, že největším a nejtěžším úkolem koleje je vytvoření avantgardy, která by byla spolehlivým a oddaným nositelem myšlenky federalismu — federalismu, který neznamená jen zrušení cel a hranic, ale který je odpovědí na nejpálčivější otázky dneška. Nejlepší profesori a nejdokonalejší osnovy zde mohou hrát úlohu jen druhotnou. Všechno záleží na potenciálu a životním postoji účastníků, na jejich pracovním napětí, vzájemném poznání a důvěře. Proto byla vytvořena koleť se společným stravováním a bydlením, proto byly vybrány Bruggy, staré zkamenné město, které nerozptyluje, ale uklidňuje.

Chtěl bych zakončit tuto první reportáž z Brug slowy Henri Brugmanse, zakladatele a prvního rektora Evropské koleje:

»Evropská psychologie tohoto podzimu 1950 není naplněna velikým optimismem. Politický tlakoměr není příliš ustálen. Velká naděje léta 1949 (založení Evropského shromáždění ve Štrasburku) se zdá být právem či neprávem ztracena. Bylo proneseno příliš mnoho slov a příliš malé jsou konkrétní výsledky. Ale to je. zdá se nám, další důvod, abychom upozornili na pokus, který byl započat v srdci západní Evropy a který má připravit zbraně pro budoucí vítězství. Vítězství, která budou vydobyla nejprve nad vlastními ilusemi, nad ochablostí ducha, nad vlastními předsudky a strachem — za předpokladu, že nám Bůh dopřeje života . . . «.

Ladislav Čerych (Bruggy)

fare Officer (IRO), Germany:
I. Toynbee, A Study of History

II. Výběr čs. lyriky 1880-1950
III. W.A. Auden, Collected poems

2. G. Orwell, 1984

3. A.J. Taylor, The Habsburg Monarchy (jako základ vlastních studií)

DRESLER Jaroslav, býv. redaktor Svobodných novin v Brně, Paříž:

I. *Ne jedna knížka, ale mravní příklad a životní dílo* Fr. Halase; Ivan Blatný, Tento večer; Jaroslav Hašek, Dobrý voják Švejk; Alfred Jarry, Ubu králem; Ladislav Klíma, Větrina, věčnost a nic.

II. B. Němcová, Babička, český a slovenský slabikář pro školy v exilu; Mácha, Máj

III. 1. Znovu a znovu Albert Camus, Cizinec a Mor

2. C. Virgil Gheorghiu, Pětadvacátá hodina (negativně jako špatná protikomunistická literatura.)

3. Vítězslav Nezval, Zpěv míru *Je překvapující, že po dlouhé serii kytic, zahájené Manon, Loretkou, Historickým obrazem atd., napsal nyní Nezval opravdu velké básnické dílo. Tím věští je smutek nad tímto básníkem, že se tak slalo ve službách nedobré věci.*

FOLBER Rudolf, knihkupec a nakladatel, nyní nádeník v Jižní Australii:

I. K. Čapek, Hovory s TGM

II. O. Scheinpflugová, Český román

III. 1. Viktor Kravčenko, Zvolil jsem svobodu

2. Knittel, Via Mala

3. W. Churchill, Spojená Evropa I - II.

FORST Václav, chemik, Ženeva:

I. Thomas Wolfe, Of Time and the River

III. Cobert. E. Schewood, Roosevelt & Hopkins

HÁJEK H.J., postgrad. research student, London School of Economics and Political Science:

I. James Burnham, The Coming

Defeat of Communism

II. T.G. Masaryk, Otázka sociální (doplněno výňatky z pozdějších spisů)

III. 1. James Burnham, The Coming Defeat of Communism

2. G. Orwell, 1984

3. A. Koestler, Darkness at Noon

HLAVATÝ dr. V., dříve prof. Karlovy univ. v Praze, nyní prof. Indiana University Bloomington:

I. V. Dyk, Země mluví; R. Kipling, If

II. *Tuto otázku považuji za velmi důležitou a odpovídám na ni obsírněji, seřazuje návrhy podle důležitosti:*

1. *Vytiskněte po dvou exemplářích Lincolnovu inaugurační řeč a gettysburský proslav. Pošlete zardmované proslavy RSC do Washingtonu a její odbojce do Paříže, s prosbou,*

aby byly umístěny na místě viditelném ze všech míst při zasedání. Pak při každém sezení budou pánové čísti:

»Proti nikomu se zástí, s láskavostí ke všem... pokračujme v úsilí, abychom zahojili rány národů...«

»Je na nás, abychom se zavázali velkým úkolům, které jsou ještě před námi... Slibujeme sobě slavnostně, že tyto mrtví nezemřeli nadarmo a že tento národ s pomocí Boží bude opět svobodný...«

2. *Vydejte pro děti emigrantů povídky z české a slovenské historie.*

3. *Potřebují-li vysokoškolsí studenti učebnice, vydejte je (třeba litografované).*

4. *Teprve potom počněte s knižní edicí a) Čapek, Hovory s TGM. b) Petr Bezruč, Slezské písně.*

III. 1. V. Bush, Modern Arms and Free Men

2. W. Churchill, The grand alliance

3. D. Eisenhower, Crusade in Europe

4. G. Orwell, 1984

HRUBÝ Petr, student, Paříž:

I. *Básně Otokara Březiny a Josefa Palivce*

II. *Hovory s TGM*

III. 1. *Emile Giraud, La nullité de la politique internationale des Grandes Démocraties (1919-1939).*

2. *James Burnham, Pour la domination mondiale.*

3. *C. Virgil Gheorghiu, La vingti-cinquième heure.*

JAKERLE Maren, spisovatelka, Stockholm:

I. F.G. Bengtsson, Röde Orm; John Hersey, The Wall; Eyvind Johnson, Drömmar om rosor och Eld (Sny o rážích a ohni).

II. *Byla bych pro výběr Čapkových spisů - snad Horovy především. Jinak - netištěné dosud práce emigrantských autorů.*

JANEČEK Mirko, student Uppsala:

I. Bible

II. *Hovory s TGM*

III. 1. *Churchillovy Paměti*

2. *J. Burnham, Nadcházející porážka komunismu*

3. *Williams, Dřevěný kůň*

JAROSLAV, pánský krejčí, Ženeva:

I. TGM: *Já chci být já i po smrti, od Jarolímka*

III. *Kravčenko, Zvolil jsem svobodu.*

JOSTEN Josef, redaktor, Londýn:

I. Bible

II. TGM, *Rusko a Evropa (vydávejte česká díla anglicky - to nás přibližuje západní civilizaci. Vyšlo anglicky, ale je rozebráno.)*

III. 1. *Churchill, Paměti*

2. *F. O. Miksche, Secret Forces (Faber and Faber)*

3. *R.N. Carew Hunt, The Theory and Practice of Communism*

K. JUDR. B. R. býv. knihovník Národní a Universitní knihovny v Praze, řeholník dominikánského řádu, Anglie

I. *Epistoly a Janovo evangelium*

II. *Rádl, Útěcha z filosofie*

III. 1. *Georges, Through God's Underground*

2. Perrin, Journal d'un Prêtre-Ouvrier en Allemagne.

3. Merton, Seeds of Contemplation

KOPECKÝ R., novinář, Londýn;

I. *Nejbližší je mi nyní básnické dílo Viktora Dyka. Bylo mi vždy blízké, nejen proto, že jsem Dyka znal, ale že jsem sdílel jeho názory. Dnes mi je bližší než kdy před tím.*

II. *Jistě nějakou knihu, jež by učila naši emigraci mysl.*

Toho nejvíce potřebuje. Na př. Robert H. Thouless, Straight and Crooked Thinking;

Abel J. Jones, In Search of Truth; nebo, kdyby bylo potřeba něco docela elementárního, tak A.E. Mander, Clearer Thinking.

III. *Nejvíce mne upoutaly některé knihy poněkud postarší. Ale vy chcete něco z doby více méně poslední. Tož:*

1. Dr. Bohdan Chudoba, Czechoslovakia — A study in desintegration. *Pozoruhodná studie Čecha, který má odvahy říkat nepřijemnou pravdu.*

2. Stanislav Mikalajczyk, The Pattern of Soviet domination. *Vedle ne zcela přesvědčivé apologie Mikalajczykovy politiky je zde přesvědčivá variace na thema: nechod' Vašku s pány na led . . . , zvláště poučné pro české politiky.*

3. Documents on German Foreign Policy (Series D, vol. II., Germany and Czechoslovakia). *Toho, kdo dovede číst, musí zaujmouti kontrast úředních aktů s pohádkami čs. propagandy.*

KÖPPL ing. F., býv. legační tajemník v Kodani, nyní organizační a technický správce dánského strojího průmyslu v Kodani;

I. díla T.G. Masaryka

II. T.G. Masaryk, Rusko a Evropa; J. Masaryk, Volá Londýn; ev. Karel Čapek, Hovory s TGM a j. z posledních děl.

III. 1. James F. Byrnes, Speaking Frankly

2. Lord Vansittart, Lessons

of my Life

3. Eisenhower, Historie poslední války

KOUDELKA Vladimír, dr. a prof. theologie, Německo:

I. *S chutí jsem si znovu přečetl:* Čep, Hranice stínu

II. Čapek, Hovory s TGM

III. 1. A. Carrel, Le voyage de Lourdes, Paris, Plon 1949.

2. Bruce Marshall, Plná sláva

3. C.W. Ceram, Götter, Gröber und Gelehrten, Stuttgart 1949

KOUTNÍK dr. Stanislav, Řím:

I. Paul Claudel, Via Crucis

II. K. Čapek, Hovory s TGM

III. 1. Benda, Bernanos, Flóra, Guéhénno, Jaspers, Lukacs, de Rougemont, de Salis et Spender, Spirito europeo.

2. Jovine, Le terre del Sacramento.

3. Stephen Enke, Virgil Salera: International Economics.

KRÁL dr. Fr., Professor of the University of Pennsylvania, Philadelphia:

I. The New Testament

II. Bohdan Chudoba, Do vyhnání

III. 1. Mac Lean, Escape to adventure

2. Churchill's Memoires

3. Kravčenko, I chose freedom

KUBÁT Stanislav, redaktor, Paříž:

I. Antoine Saint-Exupéry, Le petit prince; Goethe, Faust (originál a překlad O. Fischera); Kahlil Gibran, The Prophet

II. K. Čapek, Válka s mlouky; Vancura, Pole orná a válečná

III. 1. Paul Valéry, Mon Faust.

2. Arthur Köstler, La Lie de la terre.

3. Antonin Artaud, Van Gogh.

LUŽA Radomír, studující, Paříž:

I. T.G. Masaryk, Rusko a Evropa

II. Vydání hlavních spisů T.G. Masaryka

III. 1. A. Koestler, Le zéro et l'infini (*Kdo byl od 39 domů,*

neměl se možnost s Koestlerem seznámit.)

2. J. Czapski, La terre inhumaine.

3. A. Ciliga, Au pays du mensonge déconcertant (2 díly).

4. W.G. Krivitzki, In Stalins Dienst (z 1940, ale výborná)

5. J. Valtin, Sans patrie ni frontières.

MACEK dr. Josef, profesor VŠO v Praze, nyní lektor na School of Business Administration, University of Pittsburgh:

I. T.G. Masaryk, Světová revoluce

II. Knihou o činnosti naší emigrace v Londýně a v Moskvě za druhé světové války, spolu s úvahou o minulých zkušenostech a žádoucími postupu dnes.

III. Ferd. Peroutka, Byl Eduard Beneš viněn? (MDS 1950 Paříž)

2. J. Burnham, The Coming Defeat of Communism

3. The God That Failed (A Symposium) Hamish Hamilton, London 1950)

MASTNIK Zdeněk, novinář, Londýn:

I. G. Orwell, 1984

II. Kritický rozbor politických dějin ČSR 1914-1948 (*autor se hledá*)

III. 1. Sbírka amerických dokumentů o něm. zahr. politice

2. G. Orwell, 1984

MATEJKA dr. Ladislav, bývalý redaktor kulturní rubriky Svobodných novin, univ. lektor, Lund, Švédsko:

I. Julien Benda, La grande Epreuve des Démocraties.

II. Antologie z české lyriky

NEHNEVAJSA dr. Jiří, redaktor Svobodných novin, nyní World Student Relief, Austria:

I. 1. Parsons, Essays in Sociology; 2. Lionel Trilling, The Middle of a Journey

II. Dobré a kompletní vydání Dobrého vojáka Švejka

III. 1. Smyth's Report on Atomic Energy - Bradley, No Place to Hide

2. James Burnham, všechna

díla

3. Dr. Hermann, Münch, Böhmische Tragödie, vydal Westermann, Braunschweig, 1949

NOVOTNÝ dr. Joseph, dříve profesor, nyní Cralog Director, New York a Německo: I. Kralická bible

II. Blahoslavův Kralický Nový zákon

III. 1. F.M. Bartoš, Čechy v době Husově 1378-1415.

2. Pavel Váša, Paměti.

3. Nicolas Berdyaev, Towards a New Epoch.

4. Signo of Hope. Elton Trueblood, Prof. of Philosophy. In a Century of Despair.

5. Prof. John C. Bennet, Christianity and Communism.

ORLICKÝ dr. Josef, studující University of Chicago: I. Karel Čapek, Hovory s TGM *Je to Masaryk v kostce, bible Českoslováka, zdroj klidu a naděje.*

II. dtto. *Pro její přístupnost a vlastnost charakterového brusu, jehož má náš exil nutně zapotřebí.*

III. 1. James Burnham, The Coming Defeat of Communism, *pro správný výstih dnešního světového problému a pro její bojovnost.*

2. Norbert Wiener, The Human Use of Human Beings, *pro její thema, t.j. potenciální účast strojů v řešení sociálních problémů.*

3. Virgil Gheorghiu, The 25th Hour, *pro její vystižení pocitů Středoevropana naší generace.*

OSMAN Jan býv. úředník, nyní skoro-novinář, Heidelberg:

Především Vám blahopřeji vůbec již k rozhodnutí uspořádat vánoční knižní ankety. Věru bych si přál, aby se Vám podařilo co nejúspěšněji navázat na tradici Lidových novin. Prospělo by to nám všem. Bezpochyby i tetos uskutečení něco podobného i pražské »Drdovinky«. Řada více nebo méně prominentních úderníků z kolehozů, fabrik a universit se bude před-

hánět v popisování rozkoši, které osobitně prožívali při pročítání stranických brožurek. Porovnání nám ukáže propastný rozdíl mezi svobodou, kterou jsme zvolili, a dik-taturou stalinských sektářů, již se nám podařilo uniknout. Hledáme-li zbraně, které je mohou překonat, hledáme-li léky proti epidemii, kterou vydupali ze svých dogmat, pak je ne v poslední řadě najdeme v literatuře svobodného světa; k ní patří i literatura, vzniklá v době československé demokracie.

I. Karel Čapek, který již našel východisko z krise, zpřesobeně nemravností politickou i hospodářskou i lidskou, a který svá poučení navíc říká jazykem každému srozumitelným, čistým a krásným. Říká je pomalu již tři desetiletí, neslyšeli jsme je dobře, tož teď bychom jim měli rozumět.

II. Karel Čapek, RUR, Válka s mloky, Hovory.

III. 1. Orwell, 1984

2. The God that failed

3. Zvon pro Adano, Crossmanova sbírka dokumentů.

POVOLNÝ Mojmír, dříve tajemník, nyní student, Chicago:

II. T. G. Masaryk, Rusko a Evropa

III. 1. Quincy Wright, A Study of War

2. Hans Morgenthau, Politics among Nations

3. Georges Scelle, Le droit international

PRAVDA Zdeněk, evangelický duchovní, Mnichov:

I. Bible a Jana Amosa Komenského Křesť (svědek z doby, která vypadala docela bez naděje pro exulanty po roce 1620, a přece svědek, přinášející potěchu a naději těm, kteří složili v Bohu svoje naděje. Ne nadarmo jej Masaryk připomínal a začínal jím éru naší samostatnosti po roce 1918. Stojíme ve víře, jakou měl Komenský a Masaryk? Nebo se za to stydíme?)

II. Dr. Ed. Beneš, Demokracie dnes a zítra; K. Čapek, Hovory s Masarykem.

III. 1. Hromádka - Odložilík, Z druhého břehu

2. Dr. E. Gruber, Gerechtig-keit

3. Religious Freedom in Latin America. Zpráva o tom, jak katol. církev rozumí duchovní svobodě jinak v zemi, kde má převahu, a jinak, kde je v menšině; a doklady o tom, že se neuměla zbavit praktik, jež platily ve středověku za správné, zatím co dnes už nesnesou ani měřítka lidských základních práv.

SAPA Jiří, společník exportu-importu, Bratislava:

I. Hovory s TGM, 2. knihy Viktora Dyka, 3. Volá Londýn od Jana Masaryka, 4. Paměti dr. Ed. Beneše

II T.G. Masaryk-Osvoboditel (tuto knihu jsem bohužel za nacistického režimu ztratil, byly v ní výňatky z Masarykových děl; kniha velmi krásná)

III. 1. B. Lockhard, jeho knihy

2. Walter Lippmann, Zahraníční politika USA a jiné

3. Kravčenkova kniha o Rusku

SLÁVIK dr. Juraj, býv. vel-vyslanc, Washington:

I. Bible - hlavně Kniha žalmů

II. Výběr české a slovenské poesie

III. 1. W. Churchill, The second World War (The Gathering Storm, Their finest hour The Grand Alliance)

2. G. Orwell, 1984

3. M. Waltari: The Egyptian E.H. Carr: Studies in revolution atd.

STEJNÝ Jiří, redaktor, nyní Radio Free Europe, New York:

I. Čechov, Povídky

II. J. Burnham, Nadcházející parázka komunismu

III. 1. Koestler-Silone Wright Gide-Fisher - Spender, The God that failed

2. G. Orwell, 1984

3. Arthur Koestler, Darkness at Noon

TÁBORSKÝ Eduard, býv. tajemník presidenta dr. E. Beneše a poté čs. vyslanec ve Stockholmu, nyní prof. politické vědy na státní univerzitě texaské:

I. Spisy Masarykovy a Benešovy, k nimž je třeba znovu a znovu se vracet, jakožto k mravním a politickým základům poctivé humanitní demokracie.

II. Benešovy Paměti, zejména ony dva díly, jež nebyly dosud vydány a jejichž rukopis je nyní už na naší straně »železně opony«.

III. 1. Churchillovy válečné paměti, dávající tak dramaticky znovu nahlédnout do zákulisti gigantického boje, v němž se zrodila naše nejistá svoboda - i její rychlý pád.

2. »Mé tři roky v Moskvě« od Bedella Smithea jako zajímavé stanovisko amerického diplomata a vojáka k situaci a vývoji v Rusku.

3. Jostenova »Oh my country« proto, že prvá příspěchala informovat Západ o Únoru, jeho příčinách a důsledcích.

VOLESKÝ Gustav, býv. nakladatel a mezinárodní knihkupec v Praze, Montreal:

I. Praha ve fotografii Karla Plicky

II. Dobrou, jednoduchou a levnou učebnici angličtiny

III. 1. Ernest Hemingway, Across the River and Into the Trees

2. William Vogt, Road to Survival

3. Winston Churchill, The Second World War

Věřte mně, pánové, že jsou chvíle, kdy tvrdím, že nejlepší knihou je spořádaná knižka, vykazující znamenité aktivní saldo. Někdy jsou zase okamžiky, kdy by si člověk přál být v emigraci mechanikem a místo, aby si přečetl

Prousta, sáhne po Haškovu Švejkovi. Ostatně povím Vám něco o anketách Lidovek z vlastní zkušenosti. Zákazníky mého knihkupeckého závodu na Národní třídě v Praze bylo velmi dobré občanstvo. Snad více, specialisovali jsme se tam na hodnotnou beletrii i v cizích originálech a na zahraniční literaturu vědeckou, uměleckou a technickou. V adresáři našich stálých odběratelů byli také skoro všichni »anketáři« a jednoho roku jsme řadě z nich poslali dotazník, nazvaný myslím »Co jste neuvedl ve své odpovědi v anketě Lidových novin« — nebo tak podobně. Odpově-

ďím byla přislíbena plná důvěrnost a jako důvod dotazu byla udána snaha našeho knihkupectví zjistit příčiny, proč anketa ztrácí nějak na životnosti a postrádá dřívější prodejní odezvu. Neobdrželi jsme mnoho odpovědí, snad jen asi 20 za to ale všechny z nich byly podivuhodně upřímné. Pamatuji se, že jedno katedrové světlo Karlovy univerzity napsalo, že přece víme tak jako tak, že nejraději čte detektivky a že dobrá detektivka je pro něj vlastně největší literární událostí. Jiný známý český autor, vydávající svá díla v Družstevní práci, upřímně sdělil, že se mu nechlelo napsat do ankety, že se mu letos nejvíce líbil Harrisův »Můj život a mé lásky«, kteroužto podivnou pornografii český kdysi vydal Symposion.

XYZ, úředník Spojených národů, Paříž:

I. Em. Rádl, Dějiny filosofie

II. Em. Rádl, O něm, revoluci

III. 1. Ortega y Gasset, The Revolt of the Masses

2. UNESCO, A tour of the Declaration Universelle des Droits de l'Homme.

3. C. Gheorghiu, La vingt-cinquième heure.

NA tebe, národe český a moravský, vlasti milá, zapomenouti nemohu při svém již dokonale s tebou se loučení, nýbrž k tobě se nejraději obracím, tebe pokladů svých, které mi byl svěřil Pán, nápadníkem činím. To všechno tobě zcela odkazuji a oddávám, zejména:

Napřed lásku k pravdě Boží čisté, kterou nám před jinými národy prve službou Mistra Jana Husa našeho ukazovati začal Pán a kterou on s pomocníkem svým i jinými mnohými věrnými Čechy krví svou zpečetil.

Druhé, poroučím tobě horlivou žádost vždy k plnějšimu a jasnějšimu vyrozumívání té pravdy Boží.

Třetí, poroučím obzvláště také přízeň k církevnímu Řádu a kázni, která mezi dítkami Božími býti má a musí.

Čtvrté, odevzdávám horlivost k sloužení Pánu Bohu a k sloužení jemu jedním ramenem.

Páté, odevzdávám tobě a synům tvým snažnost v ušlechťování a vzdělání milého našeho jazyka otcovského.

Šesté, odkazuji tobě cvičení mládeže lepší, a zdárnější nežli bývalo.

Věřím i já Bohu, že po přejití vichřice hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvedeného, vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český:

Jan Amos Komenský: Křať umírající matky Jednoty Bratrské.

NEVOLEJME ani my dnes po češství, po slovanství, po vlastenectví, ale po pravdě, a pravdě vydáváme svědectví. Pak nebudeme malí. Dvanáct apoštolů rozešlo se do světa a podmanili si svět, protože věřili ve své poslání a hlásali pravdu; rozešlete dnes dvanáct mužů věřících ve své poslání a hlásajících pravdu bez bázně, a celá Evropa se jim bude klanět.

Musíme milovat pravdu, musíme statečně býti celými lidmi, zkrátka — musíme naléztí svou duši a věřit v tu duši, a bude postaráno o všechno. Ale nebude postaráno o nic, jestliže vlastenečtí kazatelé zástupům budou kázati hřmotným sic, ale přece jen mrtvým svým slovem; kde kdo živoucí ztrácí se z chrámu a okázalým obřadům obeuží jen svíčkové báby...

Potřebujeme ideí, živých a velikých ideí, a nebudeme malí. Musíme mítí ideje světové, ideje netoliko pro sebe, ale pro všechny. Kdo se chce zachovati a udržeti, musí myslet, cítit a pracovat pro všechny, nejen pro sebe. Velikých ideí, živoucích ideí potřebujeme, a ty nás spasí i jiné, ale nespasí nás velké a sebe větší. Rusko, nespasí nás azbuka, nespasí nás státní právo, nic, nic — neboť duše se nedá spasiti tělem a vykoupiti hmotou.

T. G. Masaryk, z rukopisného fragmentu z let devadesátých.

BLAHOSLAVENÝ ten muž, kterýž nechodí po radě bezbožných a na cestě hříšníků nestojí, a na stolici posměvačů nesedá.

Ale v zákoně Hospodinově jest libost jeho, a v zákoně jeho přemýšlí dnem i nocí.

Nebo bude jako strom štipený při potůčcích vod, kterýž ovoce své vydává časem svým, jehožto list nevadne, a cožkoli činití bude, šťastně mu se povede.

Ne tak budou bezbožní, ale jako plevy, kteréž rozmítá vítr.

Protož neostojí bezbožní na soudu, ani hříšníci ve shromáždění spravedlivých.

Neboť zná Hospodin cestu spravedlivých, ale bezbožných zahyne.

Kníha žalmů, žalm 1.

Pramen života jsou ústa spravedlivého, ale ústa bezbožných přikrývají ukrutnost.

Nenávist vzbuzuje sváry, ale láska přikrývá všechna přestoupení.

Ve rtech rozumného najde se moudrost, ale křj na hřbet blázna.

Moudří skrývají umění, ústa pak blázna jsou setření blízké.

Práce spravedlivého jest k životu, úroda pak bezbožného ke hřichu.

Rtové spravedlivého pasou mnohé, blázni pak pro bláznovství umírají.

Z přísloví Salamounových

Protož složice lež, mluvtež pravdu každým s bližním svým; nebo jsme vespolek oudové.

Ulekňtež se, a nehrěšte; slunce nezapaďe na hněvivost vaši.

Aniž dávejte místa ďáblu.

Kdo kradl, více nekraď, ale raději pracuj,

děla je rukama, což dobrého jest, aby měl, z čeho uděliti nužnému.

Zádná řeč mrznulá nevycházeje z úst vašich, ale jestli jaká dobrá ke vzdělání potřebnému, aby dala milost posluchačům.

A nezarmucej Duchu svatého Božího, kterýmž znamenání jste ke dni vykoupení.

Všeliká hořkost, a rozzlobení se, i hněv, i křik, i rouhání buď odjato od vás, se vši zlosti;

Ale buďte k sobě vespolek dobrotiví, mílosrdní, odpouštějící sobě vespolek, jakož i Bůh v Kristu odpustil vám.

Z epistolů sv. Pavla k Efeským.

Vida pak Ježíš zástupy, vstoupil na horu; a když se posadil, přistoupili k němu učedníci jeho.

I otevřev ústa svá, učil je, řka:

Blahoslavení chudí duchem, nebo jejich jest království nebeské.

Blahoslavení lkající, nebo oni potěšeni budou.

Blahoslavení tiší, nebo oni vědičně obdrží zemi.

Blahoslavení, kteříž lačněji a žízněji spravedlnosti, nebo oni nasyceni budou.

Blahoslavení mílosrdní, nebo oni milosrdenství dají.

Blahoslavení čistého srdce, nebo oni Boha viděti budou.

Blahoslavení, kteříž pokoj působí, nebo oni synové Boží slouiti budou.

Blahoslavení, kteříž protiivenství trpí pro spravedlnost, nebo jejich jest království nebeské.

Z evangelia podlé sepsání sv. Matouše

HOVORY S T. G. MASARYKEM

Konec války.

DO Ameriky, do Vancouveru jsem jel z Japonska na loď *Empress of Asia*. V Americe už na mě všude čekali naši krajané i američtí novináři — musel jsem si zvykat na tu americkou slávu; jednak celá Amerika prožívala ve válce takové horečné vzrušení, bylo jim to nové, cítili nový vztah k Evropě a ke světu vůbec; jednak už tu působila popularita našich legií, které se tehdy začaly probíjet zbraněmi skrze Rusko a Sibiř. Znal jsem naše vojáky, věděl jsem, že se z toho dostanou; ale Američané mají neobyčejný podiv ke všemu hrdinství, tož na ně tažení našich padesáti tisíců přes celý zemědl dělalo velký dojem.

Bylo to po čtvrté, co jsem přišel do Ameriky. Po první to bylo, když jsem jel za Miss Garrigue v roce sedmdesátém osmém, a dvakrát jsem tam jel přednášet; to bylo v letech 1902 a 1907. Tož jsem viděl Ameriku růst ještě od jejich pionýrských dob. Ano, líbí se mi. Ne že bych měl rád kraj; ten náš je pěknější. Americký kraj je — jak bych vám to řekl? Je to jako americké ovoce; vždycky se mi zdálo, že jejich ovoce chutná nějak syrověji než naše, naše že je sladší a zralejší na chuť. Myslím, že to dělá ta tisícletá práce u nás, která je za vším. A stejně i ta americká krajina je jaksi syrovější než naše. Americkému farmáři, vyzbrojenému stroji, je půda fabrikou a ne předmětem lásky, jako dosud u nás.

Na Americe se mi líbí ta otevřenost lidí. To se rozumí, i tam jsou lidé dobří i špatní tak jako u nás; ale jsou otevřenější i v tom zlém. Takový americký Viking je docela bezohledný a nemilosrdný; je to otevřený pirát beze všech cavyků, neschovává se za mravní nebo vlasteneckou plentu. Ti dobří, ti jdou stejně energicky za tím, co považují za dobré ať je to humanita, náboženství nebo kulturní věc; jsou podnikavější dobří než u nás. V tom je pořádek ještě to podnikavé pionýrství, tak jako je tam dosud divoká půda.

Ta americká industrialisace a pracovní tempo to mě nepřekvapuje. Prosím vás, když mají Američané zásobit zbožím přes sto milionů svých lidí, museli si zvyknout

dát se do práce ve velkém; to dělají ty velké rozměry. Ani v tom jejich kapitalismu nevidím žádného rozdílu; takový jejich miliardář je náš milionář, jenomže ve větším měřítku. Nebo se říká honba za dolarem. Jako by to bylo u nás lepší. Rozdíl ovšem je ten, že u nás v Evropě se honíme spíš za krejcarem než za dolarem a že to děláme poníženěji, jako by to byla diškrece. Evropa je v tom ohledu miň bezohledná, ale špinavější.

Amerikanism mašin. Stroje mají své dobré stránky i zlé — stejně taylorism, racionalisace a ty věci. Nahradí-li stroje hrubou úmornou práci člověka, tož dobrá; mělo by se více myslet na to než na zisk v penězích. Mně bylo cizí to tempo americké práce; při každé práci potřebuji jaksi volného okraje, abych si mohl věc řádně promyslet. Náš dělník je snad miň hybný, ale pracuje přesně a dobře; kvalita je u nás nad kvantitu. V Americe práce fyzická se cení výš než u nás; americký student jde o prázdninách sklízet o-

bíli nebo dělat číšníka; u nás se vzdělání školské a zejména akademické skoro přeceňuje. Americký dělník je proti našemu volnější a má svůj *ellbowroom*; je-li šikovný, má svou *fordku* a *bungalow* — proto tam není socialismu v našem smyslu.

To nevadí, že k nám proniká tak zvaný amerikanism. Tolik set let jsme evropeisovali Ameriku, mají teď stejné právo. My se amerikanisujeme, ale nezapomeňte, že Amerika se zas čím dál tím víc poevropšťuje. Četl jsem, že teď dva miliony Američanů za rok přijíždějí do Evropy — má-li Evropa něco dobrého pro jejich život, však si to odnesou s sebou. Když čtete novější autory, vidíte, jak přísně soudí ty chyby a plochosti amerického života — jen kdyby naši autoři byli tak otevření k našim chybám. Budoucnost je v tom, že se Evropa vyrovná Americe a Amerika Evropě. Zkrátka: mně poskytla Amerika mnoho k pozorování a k studiu; naučil jsem se v ní mnohemu, mnohemu cennému.

Úřad presidenta.

Dobrý program je dobrá věc; ale krom toho musí na něj být čestný, statečný a moudrý člověk, který má odvahu odpovědnosti. Proto se stále ohlížíme více po lidech než po heslech. U nás ještě příliš dáváme na hesla —.

Snad není pro politiku, ale i pro život tak důležité jako poznávat lidi. Poznat ty pravé a povolání, ale také prokouknout ty nesprávné a nepravé se deroucí na veřejnost. Každý úspěšný státní převrat vynese na povrch mnoho parvenů, křiklounů a falešných proroků. I my máme své; po ovoci poznáte je, a poznají je konečně všichni. Vždyť přese všechno, co nás dělí v tábory a strany, chceme všichni politiku rozumnou a poctivou, a dvakrát dvě i v politice jsou a zůstanou jen čtyři. . .

Jsem rozhodný pacifista, ale mám vojsko rád; i kdyby už nebylo válek, nebudou nikdy zbytečné dvě základní vojácké ctnosti každého celého muže: kázeň a statečnost. Chci-li mír, neznamená to, že přijímám bez obrany útok; právě naopak. Já chci mír prakticky, ne utopicky; to znamená, že pro udržení míru vynaložím všechnu sílu dů-

vtipu a lásky k národu i k člověčenstvu, ale je-li třeba, i všechnu sílu obrany. . . .

Smím říci, že se mi potvrzuje a naplňuje vše, več jsem věřil, takže jsem nemusel změnit nic na své víře v humanitu a demokracii, na svém hledání pravdy, ani na svém nejvyšším mravním a náboženském příkazu lásky k člověku. Pravím to ze zkušenosti, kterých stále ještě nabývám ve svém postavení, že není jiné morálky, jiného ethického řádu pro státy a národy a jejich správce než pro jednotlivce. . . .

Myšlení a život.

K. Č.: Zdá se, že vaše náboženství spočívá víc na lásce k bližnímu než na hypotézi Boha.

T.G.M.: To ne. Láska k bližnímu, mravní zákon lásky je mně jen přední a praktický projev náboženství. Náboženství, zbožnost je, jak jsem řekl, stanovisko, attituda — nemám slova pro to — vůči všemstvu, vůči všemu co je nám dáno, tedy vůči Bohu, světu, lidem i sobě samému.

Prakticky je v životě poměr člověka k člověku nejdůležitější. Člověk má k člověku vrozenou lásku, *sympathii*, cit družnosti a lidskosti; ten cit je ospravedlněný sám v sobě, nemůže a nemusí být dokazován, nemusí být vysvětlován, prostě je. Ale může být zesilován, prohlubován, šlechtěn: náboženství, hlavně náboženství Ježíšovo, je kultura lásky. Náboženství spojuje člověka s člověkem nejen přirozenou *sympathii*, nýbrž tou společnou attitudou k Bohu, k životu, k světu, nebo jak se říká, osudu.

K. Č.: Řekl bych, že ta vrozená a samozřejmá láska k bližnímu by obstála i bez náboženství, bez víry.

T.G.M.: Pravda, ale ne v té plnosti. Zbožnost korunuje a posvěcuje lásku. Náboženství bez lidskosti nemůže být správné; lidskost bez zbožnosti nemůže být úplná. Jan praví: » Rekl-li by kdo: Miluji Boha, a bratra svého nenáviděl, [hřáť jest. Nebo, kdož nemiluje bratra svého, kteréhož viděl, Boha, kteréhož neviděl, kterak může milovati? «

Ježíšovo přikázání lásky k bližnímu stačí pro všechno jednání člověka vůči člověku; už Pavel správně vyvozoval všechny zápo-
vodi Desatera z přikázání humanitního.

Příkázání Ježíšovo zahrnuje a předpisuje také lásku k sobě: ne egoism, ale uvědoměnou starost o sebe, o spásu své duše. Se sebou jsme stále, na sebe můžeme stále působit, třebaže je to často těžší než působit na jiné; proto se máme o sebe starat, aby se o nás nemuseli starat druzí. Ježíš to řekl pěkně a prakticky: miluj bližního svého jako sebe samého; tedy starej se o sebe, poznávej sebe, važ si sebe, buď k sobě upřímný a opravdový a neobtěžuj druhé. Buď stále na stráži, dávej pozor, buď čistý, odhodlaný, měj kuraž a neutíkej před odpovědností.

Láska, pravá láska je činností, prací, spoluprací, tvořením pro jiné a pro sebe. Není sentimentální — sentimentalita je sebestilská a kochá se ve svých citech.

Láska k bližnímu není jen soucitem ve zlé, není jen soustrastí, je i souradostí.

Láska k bližnímu je v plánu světa, lidská společnost stojí na lásce; ale nestačí mít k spolučlověku jen tak zvaný milý cit — láska, humanita se musí ztělesnit v práci, v součinnosti, v tvoření a tím i v zdokonaňování světa nám daného. Jsme dělníci na vinici Boží.

Láska účinná předpokládá poznání bližních a sebe samého, aby člověk postřehl, co komu chybí. Poznat sebe, být přísný na sebe, být skromný; proto se mluví o křesťanské pokoře. Láska nás činí praktickými — zbožnost si nežadá nešiků. Již v evangeliu se vyslovuje lítost nad tím, že synové světla nestačí často na syny světa. Ježíš praví, buďte jako holubice a jako had — je třeba moudré mírnosti, ale také důmyslu, praktickosti a dovednosti.

Politická theorie a praxe.

K.Č.: Říkáte, že zákon lásky platí stejně na politiku jako na život osobní.

T.G.M.: Ovšem že platí; platí přece na život celý, pro všechno jednání a konání. Všechna rozumná a poctivá politika je provádění a upevňování humanity uvnitř i navenek; politiku, jako vše, co děláme, nutno důsledně podřizovat zákonům ethickým. Vím, že jsou politikové, hlavně ti, kteří se považují za náramně chytré a praktické, kterým se ten požadavek nelíbí; ale zkuš-

nost, nejen moje, myslím učí, že politika rozumná a poctivá, jak jí říká Havlíček, je neúčinnější a nepraktičtější. Nakonec mívají tak zvaní idealisté vzdýcky pravdu a udělají pro stát, pro národ, a lidstvo víc než ti politikové, jak se jim říká, reální a chytrí. Chytráci jsou konec konců hloupi.

K.Č.: Jenže ve své době idealisté pravdu nemívají.

T.G.M.: Někdy ne, někdy ano; i v politice bož: nřlány melou pomalu, ale melou jistě. Mluví-li o mravnosti v politice, myslím především na politickou taktiku a na celou administrativu; právě politická praxe musí být mravná — ovšem i politický program podléhá ethice. Politiku, tak jako všecek život jednotlivce i společnosti, nemohu než pojímat sub specie aeternitatis.

Rozumí se: dost slušný a dokonce vznosný politický program napíše kde kdo. Něco jiného je znát administrativu a slušně ji provádět; a zase něco jiného je pochopit, oč v dané době pro stát a národ jde, ukázat v těžkých a osudových chvílích cestu, určit vhodný postup — a vést. V tom smyslu se mluví o politice vyšší a dělá se rozdíl mezi státníkem a politikem nebo politikářem; Palackému, Riegrovi jako nejvyšším politickým autoritám se říkalo: vůdce a otec národa. Takto pojímaná politika je pokus pochopit daný okamžik v toku dějin — takový politik bude znát minulost svého státu a národa, bude rozumět jejich přítomnosti, bude mít na mysli jejich budoucnost.

Prožil jsem to všechno. Jak jsem řekl, jsem člověk politický, politické problémy mě zajímají a drží od mládí; víte, že jsem už od roku devadesát jedna poslancoval a že a proč jsem se mandátu vzdal. Tehdejší spory byly mi jen k tomu příležitosti, vlastní motiv byla moje politická nehotovost. Když jsem poznal politickou Vídeň a její vztahy s Evropou, poznal jsem také, že na tuto politiku jsem přes všechnu dosavadní přípravu nebyl ještě připraven dost. Dal jsem se do politického studia znovu a důkladněji. Hleděl jsem si hlavně srovnat, oč vlastně jde v našich dějinách; a historie našeho národa mi byla částí dějin světových. Vedle toho sociální otázka, otázka slovanská a kde co — nedělal jsem politiku prakticky, ale psal jsem knížky; i to je politická práce. K.Č.

O PESIMISMU

PESIMISMUS, podobně jako optimismus, má dvojitý význam, podle toho, užíváme-li toho slova o sobě nebo o svém bližním. Řeknu-li o sobě, že jsem optimista, míním tím patrně, že jsem pln síly a naděje, velmi bujarý, nezviklaný a energický člověk a jedním slovem chlapík. Řeknu-li o svém bližním, že je optimista, myslím tím nepochybně, že je fatalista, nepraktický, naivní, pošetile důvěřivý a jedním slovem nádiva. Tvrdím-li o svém bližním, že je pesimista, vyslovuji tím přesvědčení, že je schliplý, zbabělý, neurastenik a pavouk, že trpí zácpou nebo žlučovými kameny, že vůbec přepíná a zkrátka naprosto nemá pravdu. Prohláším-li však sebe sama za pesimistu, pravím tím implicate, že jsem zkušenější než jini. Že, panečku, neseďnu jen tak na vějíčku, že do toho vidím a zkrátka že mám pravdu; uvidíte, že dojde na má slova.

Jako příklad pesimismu bych mohl uvést Heraklita, Schopenhauera nebo Eduarda von Hartmanna; volím však příklad hroznější, výlupek všeho životního a světového pesimismu; je to strašné a nevyvratitelné tvrzení, že » krajíc padne vždycky na tu namazanou stranu «

Nenajde se na světě optimista, který by tomuto pochmurnému tvrzení čelil zásadním názorem, že » krajíc padne vždycky na tu nemazanou stranu «, neboť — v tom je tragika optimismu — tento náhled je vyvrácen, padne-li krajíc jen jedinkrát na namazanou stranu, kdežto názor pesimisty není otřesen tím, padne-li krajíc také na stranu nemazanou; patrně proto, že tento případ, nemaje těžších následků ani pro krajíc, ani pro kalhoty nebo koberec, na něž namazaný krajíc se zálibou padá, je irrelevantní a nemá té váhy jako případ opačný.

Bohužel, není dosud ustavena statistika, padá-li krajíc častěji na stranu namazanou nebo naopak. Avšak kdyby se ukázalo, že v osmdesáti případech ze sta padá na stranu namazanou, usoudili bychom, že na ni padá dejme tomu proto, že namazaná strana je těžší. Nuže, tento názor by byl stejně málo pesimistický jako Newtonův názor, že těžká tělesa padají k zemi. Jistě není nijak pesimistické tvrzení, že kdo spadne se stro-
mu, zlomí si pravděpodobně nohu; pesimi-

stická je víra, že se nesmí lezt na stromy, jelikož to Pán Bůh trestá. Pesimistický je názor obyvatel Melanesie, že kdo spadne s vrcholu palmy, se zabije, protože se jednou zabil mytický předek, když spadl s vrcholu palmy; od té doby se prý zabije, kdo spadne. Z toho vidíte, že pesimismus nezáleží v předvídání špatných následků, nýbrž v předvídání chmurných a osudných příčin. To znamená, že pravý pesimismus je čistě metafyzický. Pesimistické je, věřím-li, že to se světem stojí špatně, jelikož lidé jsou podstatně a metafyzicky špatní. Utěšenější a méně pesimistický je názor, že to se světem stojí špatně, jelikož lidé jsou vrtáci; výsledek je sice téměř stejný, ale příčina, jak zřejmo, je méně tragická.

Jinak řečeno, pravý pesimismus nezáleží v náhledu, že se věci mají nebo dopadnou špatně, nýbrž v náhledu, že vůbec a zásadně nemohou dopadnout jinak než špatně. Dopadnou-li náhodou dobře, nu, není ještě všeho konec a nechval dne před večerem; dopadnou-li však opravdu zle, splňují tím svou vyšší nutnost k chmurnému uspokojení pesimistovu: neboť je to metafyzicky v pořádku, že to dopadlo zle. Špatný stav věci plní pesimistu zvláštním pesimistickým zadostiučiněním a přímo nadšením. Pesimismus je jistě požitkářství; je to prostředek, jak se radovati ze špatného stavu věcí. Každý úraz, neštěstí, šlamastika, chyba nebo útrapa je něčím zcela místným v soustavné mizerii světa; je to jen rozkošný detail a osvěžující příklad universální smůly. Pesimista se celkem velmi dobře baví špatným průběhem světa; čím hůř, tím líp, neboť to je mu nevyčerpatelným zdrojem potěšení, satisfakce a kratochvíle. Pesimismus není víra, že svět je bídný, nýbrž víra, že je to v pořádku, že je bídný.

Pokud však v chybě vidíš chybu, v hlouposti hloupost a v neštěstí pouhé neštěstí, nejsi a nemůžeš být pesimista. Nejsi pesimistou, protože vidíš bolest, pitomost, krutost a nesmyslnost všeho; pokud tě to bolí, pokud se otrásáš soucitem a nevolí, nejsi pesimistou.

A pokud se týče toho krajíce, nevyvrátíš ponurý názor, že vždycky padá na namazanou stranu, než tím, že jej budeš líp brát do ruky.

Z PĚV DOMOVA

*Jsem napojen světelným jasem, svěžestí
horských míst.
Jsem prostoupen silicí sosén, jsem jak
vzduch lesní čist
a něco jak tajemství jezírek hlubin a houští
jich dřímá
v mé duši a cosi jak starobilá hrdost měst,
cos ve mně jak modrá dálka hor
pohraničních dýmá,
a cosi mou zažihá krev, jak stará
plemenná čest.*

*Já v sobě zašlou a smutnou krásu
již zpusitých parků si chovám, měst malých
tíseň si nesu,
vsi vyspělou zakřiknutou a zádumčivost lesů,
i rybníků záblesky, jako výkřiky zdaleka
z těch zelení tmavých rozsvětlenného,
blého času,
kde hlasy to šumí a haleká,
pastevců, oráčů, chodců a hlídačů,
z houští kde vzdychá
ran stělných zadušená, tajemná echa a tichá.*

*Já černými, zemnatými hrudami epím polí
a nížím se od nich po svazích lučnatých
za údolí
a mořem tam žlutých pryskyřníků zakvívám.
Tam v zatáčkách rybnatě tvořím
zbystřené potoky,
by v samotářských pak tůních olše, vrby
a břízy
se zhlížely do únavy ve mně i listnaté břízy
střásaly lkavých vln do sloky,
zvonicí opuštěnosti pokorného klidu
a přizpůsobené stromům, travinám,
zvířatům, lidu . . .*

*Já bitými silnicemi,
jich oslnivostí hořím a tmavými skvrnami vozů
se ztrácím a vyjíždím k městečkům, bych
jich ulicemi
si zapráskal bičem, až vybourím řemeslníků
stánky,
až zveselím děvče, jež chlácholí vyděšenou
svou kozu,
že skvělými zuby se zasměje, zraký, jež
na studánky
mí upomínají
a pomněnkami z vod svítit se zdají.*

*Já starobylymi
a zasmušilými věžemi ztracených měst
se dívám
kams přes mlhavé lesy, jich opuštěnými doly,
jich couky
k obloze zírám a komíny starých střech
zakužuji
starobylé štíty a fresky i kašny, jež se drolí,
pak fověren rozlehlými boky se v sousedství
skrývám,
neb křičím též po rozmachu, až u zelené
kdes louky
zas oddychuji a topolem ocitám se v poli.*

*Já Blaníkem promodrávám,
já promlouvám k množství Krakovcem.
Kozím hrádkem, já svahem
se k Lužnici fittm střemhlav, já vzdoruji
Trocnovem,
zas Husincem věřím a v Táboře,
nade vše drahém,
se lidem zas posiluji, jak božím nad slovem,
a za velikou minulost jeho mu aspoň dik
unuka vzdávám . . .*

A zatím na jaře
se lučními rozhořím květy a u věnce,
kyplice svít
jsem dětským rukama sypan v průvodech
Božího těla,
mši neumélou si nad oltáři zpívám
i hraju a lid
vlhkými paprsky éechrán, větry jich
prorývám čela
a západem slunce se loučím v slavnostní
fanfáře.

Já za léta obilím šumím,
kos rytmickým pohybem kosím a nad
položené řady
se večerem kladu a svítím měsícem
do teplých par
rybníků nařikavých a připravuji svět mladý
si k tanci a obžinkám, neboť zpíval
a milovat umím
jak za starodávna, ba starých otců mám
v krvi žár.

Já na podzim lesy
kdes pádem obrovských kmenů do dálek
tvrdě vzdychám,
a rozvodněnými řekami pod hrady vory letím,
vše zrcadlím v sobě, města i Prahu
a Hradčany, až pak kdesi
se s domovem loučím, hasnu a ztíchám
hor cizích pod objetím.

Já v zimě nad poli, rybníky, nad lesy,
oblaky visím
a fičím a chumelím se a křisím
dny, noci sen členářů bible o přerodu světa,
mé víchřice sněhem a ledem jsou podobny
úrodným jždám,
já valím nad poli mračna, les ohýbám,
jak hvízdám
a sněžná má hřiva jak létá . . .

Jsem prostloupem domovem, jeho nářky
a radostmi,
vším bývalým, přítomným, budoucím,
jeho žádostmi.

Má úponka visí každá
národa na životu, každým otřesem
jsem otřesen do základů, s ním dýchám,
s ním za jedno jsem.

V něm žiji a v něm chci žít dále a jeho
život neb vražda
neb jeho živoření jen žiti mé,
smrt mou nebo pád
by znamenal. Věřím-li silnou domova věrou,
a věřím-li v sebe, čeho bych měl se bát?

(Ze sbírky Zpěvy domova)

Z knihy mužných zpovědí šesti bývalých komunistů (The God that failed) o falešnosti sovětské hvězdy, která představovala po několik desetiletí pro avantgardu evropských intelektuálů slib lepšího světa, vyjímáme části svědectví Arthura Koestlera a Ignazia Silone.

ZAČAROVANÝ KRUH

N EJEN naše myšlení, nýbrž i náš slovník byl usměrněn. Určitá slova byla tabu na př. »menší zlo« nebo »spontánní«, protože fráze »spontánní projev revolučního třídního uvědomění« se vyskytovala v Trockého teorii o permanentní revoluci. Jiná slova a slovní obraty se staly oblíbenou součástí našeho slovního arsenálu. Nemám na mysli pouze zřejmá slova komunistického žargonu jako »masy pracujících«, nýbrž slova jako »konkretní« nebo »sektářský« (soudruhu, musíš svou otázku položit v konkrétnější formě; soudruhu, tvůj postoj je levo-sektářský), nebo i tak mlhavá a nejasná slova jako »herostratický«. V jedné ze svých knih se totiž Lenin zmínil o Řeku Herostratovi, který zapálil chrám, aby dosáhl slávy. Tak se tedy stalo, že jsme často četli nebo slyšeli fráze jako »zločinecko-herostratická zutřivost kontrarevolučních rozbíječů heroického úsilí pracujících mas vlastní proletariátu o splnění druhé pětiletky za čtyři roky«. Podle slovníku a oblíbených klíšé nebylo těžké vysledit úchylikáře s trockistickými, reformistickými, bradlerovskými, blanquistovskými a jinými sklony. Naopak zase komunisté se prozrazovali svým slovníkem policie a později gestapu.

Naše literární, umělecké a hudební záliby byly podobně usměrněny. Lenin někde řekl, že se u Balzaca toho dočetl o Francii více než ve všech dějepisech dohromady. Balzac se tudíž stal největším spisovatelem všech věků a ostatní romanopisci minulosti byli pouze zrcadlem »pokřivených hodnot hnilobné společnosti, již byli produktem«. Vedoucím principem na frontě výtvarného umění byl revoluční dynamismus. Obraz bez továrního komínu nebo traktoru byl únikový; avšak heslo »dynamismus« ponechávalo dostatek volnosti pro rozvoj kubismu, expresionismu a jiných experimentálních směrů. Vše se změnilo po několika letech, kdy revoluční dynamismus byl nahrazen socialistickým realismem a všechno moderní a experimentální bylo označeno za »buržoasní formalismus«, vyjadřující »hnilobnou korupci kapitalistického rozkladu«. Nejvyš-

ší výrazovou formou v hudbě a dramatickém umění byl sbor, protože představoval koncepci kolektivní na rozdíl od koncepce buržoasně-individualistické. Protože jednotlivé osoby nemohly prostě s jevišťe zmizet, musely být zeschematisovány, ztypisovány a odosobněny (Meyerhold, Piscator, Brecht, Auden - Isherwood - Spender). Psychologie byla velice zjednodušena: byly pouze dva uznané citové impulsy: třídní solidarita a pohlavní pud. Všechno ostatní bylo »buržoasní metafyzickou, nebo - jako ctizádost a touha po moci — »produktem soutěživosti v kapitalistickém hospodářství«.

Pokud se týče »pohlavního pudu«, byli jsme poněkud na pochybách, ačkoliv byl oficiálně schválen. Monogamie a celá instituce rodiny byly produktem hospodářského systému; vytvářely individualismus, pokrytectví a únikový postoj ke třídnímu boji a byly vůbec zavrženíhodné; buržoasní manželství bylo pouze druhem prostituce sankcionované společností. Avšak promiskuita byla rovněž zavrženíhodná. Těšila se plnému rozkvětu ve straně v Rusku i v zahraničí, až do doby, kdy se Lenin vyslovil proti Theorii o sklenici vody (to jest, proti obecnému názoru, že sexuální akt nemá větší významu než ukojení žízně sklenicí vody). Buržoasní morálka byla tedy zavrženíhodná. Avšak promiskuita byla rovněž zavrženíhodná, a jediný správný konkrétní postoj vůči pohlavnímu pudu byla proletářská morálka. Její podstatou bylo, že se člověk oženil, byl věrný své ženě a zplodil proletářské děti. Ale není to totéž jako buržoasní morálka? Soudruhu, tato otázka dokazuje, že myslíš mechanicky a nikoliv dialekticky. Jaký je rozdíl mezi puškou v ruce policisty a puškou v ruce člena revoluční pracující třídy? Rozdíl mezi puškou v ruce policisty a puškou v ruce člena revoluční pracující třídy je, že policista je lokajem vládnoucí třídy a jeho puška nástrojem útlaču, kdežto tatáž puška v ruce člena revoluční pracující třídy je nástrojem osvobození utlačovaných mas. Nyní totéž platí o rozdílu mezi t. zv. buržoasní »morálkou« a prole-

tářskou morálkou. Instituce manželství, která v kapitalistické společnosti je součástí buržoasního rozkladu, se ve zdravé proletářské společnosti dialekticky přeměňuje. Porozuměl jsi, soudruhu, nebo mám svou odpověď opakovat v konkrétnější formě?

Díke, kde se všechno opakuje, z katechismu vypůjčená technika ptát se řečnickou otázkou a opakovat ji beze změny v odpovědi; užívání stereotypních adjektiv a zmenšení významu fakt tím, že se slova prostě položí do uvozovek a dá se jim ironický příděch (Troického »revoluční« minunulost; »humanistické« žvasty »liberálního« tisku atd.), to všechno je podstatou stylu, jehož nepopíratelným mistrem je Josef Džugašvili, stylu, jehož pouhá otravnost má už hypnotický účinek. Po dvou hodinách této dialektické kanonády už nevíš, jsi-li muž či žena, a jsi připraven věřit kterékoli z obou možností, jakmile se zavřené alternativy objeví v uvozovkách. Jsi rovněž ochoten věřit, že socialisté jsou a) tvoji úhlavní nepřátelé, b) tvoji přirození spojenci; že socialistické a kapitalistické země a) mohou žít mírumilovně bok po boku, b) nemohou žít mírumilovně bok po boku; a že když Engels napsal, že socialismus v té či oné zemi je nemožný, myslel tím pravý opak. Rovněž se naučíš dokázat metodou řetězové dedukce, že každý, kdo s tebou nesouhlasí, je fašistický agent, protože a) svým nesouhlasem ohrozil jednotu strany; b) ohrožením jednoty strany přispěl k vítězství fašismu, a tudíž c) objektivně jednal jako agent fašismu, i když snad v Dachau ho fašisté subjektivně zbili do bezvědomí.

Typický pro stranický život té doby byl kult proletáře a pohrdání inteligencí. Byla to manie a sebekajcný komplex všech komunistických intelektuálů středostavovského původu. Ve hnutí jsme nebyli svým právem, nýbrž pouze trpěním, a to nám vtloukali do hlavy dnem a nocí. Museli jsme být trpěním, protože tak kázal Lenin, a protože se Rusko nemohlo obejít bez lékařů, inženýrů a vědců předrevoluční inteligence a bez nenáviděných cizích specialistů. Avšak nevěřili nám a nerespektovali nás o mnoho více než Třetí říše respektovala kategorii Užitečných Židů, jimž bylo dovoleno zůstat na živu a jimž dali na rukáv viditelnou pásku, aby je někdo omylem nestrčil do ply-

nové komory dřívě, než vypršelo údobí jejich užitečnosti. »Arijci« ve straně byli Proletáři, a při vstupu do strany a při pravidelných půlročních prověrkách byl sociální původ rodičů a prarodičů nejméně tak důležitým faktorem jako byl arijský původ pro nacisty. Ideální proletáři byli ruští dělníci, a elitou mezi nimi byli dělníci Putilovových závodů v Leningradě a na olejových polích v Baku. Ve všech knihách, jež jsme četli nebo napsali, ideální proletář měl vždy široká ramena, otevřený výraz v obličeji s prostými rysy; byl plně třídně uvědomělý, ovládal dokonale svůj pohlavní pud; byl silný a tichý, dobrosrdečný, ale — bylo-li třeba — i bezohledný. Měl mohutné nohy, mozolnaté ruce a hluboký baryton, aby mohl zpívat revoluční písně. Proletáři, kteří nebyli komunisté, nebyli praví proletáři — patřili buď k lumpenproletariátu nebo k dělnické aristokracii. Žádné hnutí nemůže existovat bez heroického prototypu: soudruh Ivan Ivanovič z Putilovových závodů byl náš Jánošík.

Prislušeník inteligence se nemohl nikdy stát pravým proletářem, avšak jeho povinností bylo přiblížit se ideálu jak nejlépe mohl. Někteří o to usilovali tím, že chodili bez kravaty, ve svetru bez rukávů a se špinou za nehty. Avšak to se nedoporučovalo: byl to podvod a snobství. Správným postupem byla zásada nikdy nepsat, neříkat a hlavně nemyslet nic, čemu by metař na ulici nemohl rozumět. Odhodili jsme svá intelektuální zavazadla jako pasažéři na lodi, zachvácené panikou, až nám nezbylo nic než absolutně nezbytné minimum frází, dialektických klíšé a marxistických citátů, které tvoří mezinárodní žargon džugašvilistiny. To, že jsme měli pochybnou výhodu buržoasního vzdělání a že jsme byli schopni vidět týž problém ne s jedné, ale s několika stran, se nám stalo ustavičným zdrojem sebevyčítání. Přáli jsme si, abychom byli jednostranní a prostodušní. Intelektuální sebekastrace byla nepatrnou cenou, jen když jsme se aspoň počali podobat soudruhu Ivanu Ivanoviči.

Než vrátme se zpět k životu v buňce. Schůze, jak jsem řekl, byly zahájeny jedním nebo dvěma politickými proslavami, kterými se udala linie. Pak následovala diskuse, ale byla to diskuse jedinečného druhu. Je totiž

základním pravidlem komunistické disciplíny, že jakmile se strana rozhodne pro určitou linii ve vztahu k nějakému problému, jakákoliv kritika rozhodnutí strany je úchylná sabotáž. V theorii se připouští kritika před rozhodnutím. Protože však všechna rozhodnutí přicházejí shora, z jasného nebe, aniž by kdokoliv z členstva byl dotázán, nemá členstvo možnost vykonávat vliv na politiku strany, ba ani nemůže se k ní vyjádřit; a vedení strany nemá ani potuchy o náladě mas. Jedním z hesel německé komunistické strany bylo: »Bojová linie není místem pro diskusi«. Jiné heslo pravilo: »Komunista je vždy v bojové linii, necht' je kdekoliv«.

Naše diskuse se tedy vyznačovaly tím, že jsme byli všichni zajedno, což se projevovalo tím, že jeden člen buňky po druhém vstal a v důugašvilistické recitoval souhlasné variace na thema, udané řečníkem. Avšak »recitoval« není patrně to pravé slovo. Bolestně jsme tápali v našich myslích ve snaze nejen obhájit linii strany, nýbrž i najít stopy našeho dřívějšího myšlení, jimiž bychom dokázali sami sobě, že jsme vlastně vždycky sdíleli požadovaný názor. Většinou jsme při této operaci měli úspěch. Možná, že jsem byl někdy překvapen, když nám instruktor řekl, že hlavní heslo strany v příštích volbách do pruského sněmu nebude nebezpečí hnědých košil nebo sedm milionů německých nezaměstnaných, nýbrž »obrana čínskému proletariátu proti agresi japonských pirátů«. Byl-li jsem skutečně překvapen, pak se na to již nepamatuji. Vzpomínám si však dobře, že jsem napsal upřímný a výmluvný volební leták, v němž jsem dokazoval, proč události v Šanghaji byly důležitější pro německou pracující třídu než události v Berlíně; a poklepání na rameno, kterým jsem byl za to odměněn okresním vedením strany, mě těší ještě dnes — nemohu si pomoci.

Proletářští členové buňky obyčejně seděli po celou přednášku s ospalým výrazem ve tváři, a s víčky přivřenými v nedůvěře poslouchali intelektuály, jak vykládají důvody pro svůj souhlas; pak, obyčejně po jakémisi ponoukání, jeden z nich vstal a opakoval, úmyslně neuměle a s výrazem vzdoru, hlavní hesla instruktorova proslvu, aniž se namáhal pozměnit byť i jediné slovo. Ostatní naslouchali v posvátném tichu,

a když ukončil a usedl za souhlasného mručení, instruktor na zakončení schůze vydvihl, že ze všech řečníků soudruh X. formuloval problém nejlépe a v nejkonkretnější formě.

Hovořil jsem rusky celkem plynně, ale měl jsem málo příležitosti mluvit s někým jiným než se svými oficiálními známými, ačkoliv jsem cestoval sám; průměrný sovětský občan ví, že být přistižen při hovoru s cizincem je nejméně tak nezdravé jako dotek malomocného. Ti, kdož se v restauracích a ve vlaku odvážili se mnou mluvit, užívali stereotypních klisé z úvodníků »Pravdy«; člověk měl dojem, že předříkávali útržky konverzací z knihy frází. Všechno toto jsem zaznamenal se souhlasem: byl to zdravý projev revoluční disciplíny a bolševické bdělosti. Viděl jsem řádění hladu na Ukrajině v letech 1932 - 33: hordy rodin v čárech žebrały na nádražích a ženy vydvíhávaly k oknům viaku svá škvřínata, která se svými ohromnými hlavami, nafouklými břichy a údy jako hůlčičky vypadala jako embrya, vytažená z alkoholu; starci, jimž z rozbitých bot čouhaly omrzlé prsty. Bylo mi řečeno, že to byli kulaci, kteří se vzpírali kolektivisaci půdy, a já jsem přijal toto vysvětlení; byli to nepřátelé lidu, kteří raději žebrały, než aby si našli práci. Pokojská, která v hotelu Regina v Charkově uklízela můj pokoj, omdlela hladem; ředitel mi vysvětlil, že právě přišla z venkova a technickým nedopatřením jí nebyly dosud vydány potravinové lístky; spokojil jsem se s technickým nedopatřením.

Propaganda byla nutná pro záchranu Sovětského svazu, obklopeného nepřátelským světem. Nutná lež, nutná pomluva; nutné zastrašování mas, jež je třeba chránit od krátkozrakých omylů; nutná likvidace opozičních skupin a nepřátelských tříd; nutné obětování celé generace v zájmu generace příští — všechno to snad zní zvrhnuté, avšak bylo tak snadné to přijmout, když jedeš po jediné koleji viry. Všechno se již stalo dříve, v historii středověkých církví, za byzantské éry a v pařeníštích mystických sekt; ale je nesnadné přiblížit svět člověka, propadlého drogám, návštěvníku z venčí, který nikdy nevstoupil do začarovaného kruhu a nikdy nehrál sám se sebou hru ze země divů.

Arthur Koestler

SMÍCH V KREMLU

NENÍ snadné sledovat historii komunistické Internacionály, a bylo by to bezpochyby předčasné. Jak je možné oddělit nepodstatné od podstatného v nekonečných diskusích na kongresech a schůzích? Které řeči bychom měli ponechat kritice myšlí v archivech, a které by se měly doporučit inteligentním lidem, toužícím po poznání? Nevím. To, co se často vybavuje v mé mysli, bude se snad některým lidem zdát divné.

Jednoho dne projednávali ve zvláštní komisi exekutivy ultimatum, vydané ústředním výborem odborových organizací, v němž se pod hrozbou vyloučení zakazovalo místním odbočkám podporovat hnutí komunistické menšiny. Když delegát britské komunistické strany vysvětlil nevýhody obou řešení, neboť jedna možnost znamenala likvidaci menšinového hnutí a druhá vystoupení menšiny z odborové organizace, ruský delegát Platnisky se vyťasil s návrhem, který se mu zdál jasný jako Kolum-

bovo vejce: »Nechť odbočky oznámí, že se podrobují požadované disciplíně, a v praxi potom učiní pravý opak«. Anglický komunist ho přerušil: » — ale to by byla lež«. Výbuch smíchu uvítal tuto námitku, upřímný, srdečný a nekonečný smích, jaký ponuré úřadovny komunistické Internacionály dosud nepoznaly. Vtip se rychle rozšířil po celé Moskvě, neboť kdosi okamžitě telefonoval Angličanovu zábavnou a neuvěřitelnou odpověď Stalinovi a státním úřadům, kde vyvolala nové salvy smíchu.

Obecné veselí dalo bojácné a vynalézavé námitce anglického komunisty její pravý význam. To je důvodem, proč bouře smíchu, vyvolaná oním krátkým, téměř dětsky prostým výrazem » — ale to by byla lež«, převažuje v mé mysli všechny ty dlouhé, těžké a únavné řeči, které jsem slyšel na zasedáních komunistické Internacionály, a stala se pro mne jakýmsi symbolem.

Ignazio Silone

1 9 8 4

Ty tam jsou doby utopii o budoucím ráji na zemi. Karel Čapek varoval před nebezpečím závrtného rozvoje technické civilizace a vyspělé organizace bez lásky k člověku. Orwellova kniha o životě v Anglii v roce 1984 se zatím sotva dočká optimistické protiváhy . . .

MINISTERSTVO Pravdy bilo do očí svou odlišností od ostatních budov. Byla to gigantická konstrukce z oslnivě bílého betonu. Vršila své terasy až do výše tří set metrů. Ze svého místa mohl Winston ještě rozluštit na průčelí umělecký nápis tří hesel strany:

Válka je mír — Svoboda je otroctví —

Nevědomost je síla.

Ministerstvo Pravdy obsahovalo, jak se říkalo, tři tisíce místností nad zemí a odpovídající počet v podzemí. V Londýně byly rozmístěny jen tři jiné budovy podobné tvárnosti a podobných rozměrů. Rozbíjely tak dokonale okolní architekturu, že se střechy bloku Vítězství bylo možné vidět všechny čtyři současně. Byly to úřadovny čtyř ministerstev, která si rozdělila celý vládní aparát. Ministerstvo Pravdy, které se zabý-

valo zábavami, informacemi, výchovou a krásným uměním. Ministerstvo Míru, které se zabývalo válkou. Ministerstvo Lásky, které bdělo nad respektováním zákona a pořádku. Ministerstvo Hojnosti, které bylo zodpovědné za hospodářské věci. Jejich jména v Novjazyce (-nový jazyk) byla: Mini-prav, Minimír, Mínlas, Mínhoj.

Ministerstvo Lásky bylo jediné hrůzné. Budova neměla žádná okna. Winston tam nikdy nevstoupil, a dokonce se nikdy nepřiblížil více než na kilometr. Bylo to místo, kam nebylo možné proniknout jinak než v úřední záležitosti a přicházelo se tam labyrintem kotoučů ostnatého drátu, ocelových vrat, maskovaných kulometných hnízd. Dokonce i ulice, které vedly k vnějším mržícím, byly osázeny hlídkami v černých uniformách, hlídkami gorilích tváří, ozbrojenými obuškami.

Strašné bylo, myslil si Winston už po desetitisícáté, že všechno mohlo být pravda. Že by Strana mohla vztáhnout ruku do minulosti a říci nějaké události: »to se nikdy nestalo«, bylo mnohem strašnější než prosté mučení nebo smrt.

Strana říká, že Oceánie nikdy nebyla spojencem Východní Asie. On, Winston Smith, věděl, že Oceánie byla spojencem Východní Asie ještě před čtyřmi lety. Ale kde existuje tato vědomost? Jen v jeho vlastním vědomí, které v každém případě bude brzy zničeno. Jestliže všichni ostatní přijímají lži, vnucené Stranou — jestliže všechny zprávy vyprávějí totéž — lež přejde do historie a stane se pravdou. »Kdo kontroluje minulost, kontroluje budoucnost«, praví heslo Strany. »Kdo kontroluje přítomnost, kontroluje minulost.« A přece minulost, ačkoliv byla přirozeně schopná změny, nemohla být retušována. Přítomná pravda, ať byla jakákoliv, byla pravdivá od nekonečna do nekonečna. To bylo docela jednoduché. Každý potřeboval mít na paměti nekonečnou serií vítězství. To se nazývalo »kontrola skutečnosti«, v novém jazyce podvojně myšlení.

Winstonův rozum vnikal pomalu do labyrintu podvojněho myšlení. Vědět a nevědět. Při plném vědomí a s absolutní vírou pronášet lži pedlivě sestavené. Zachovat si současně dva názory, které se navzájem vylučují, i když člověk ví, že jsou protikladné, a věřit oběma. Používat logiky proti logice. Zavrhnout morálku, zatím co se jí člověk dovolává. Věřit současně, že demokracie je nemožná, i že Strana je strážcem demokracie. Zapomenout vše, co je potřebné zapomenout, potom si na to zase vzpomenout, když je to třeba, a potom to ještě rychleji znovu zapomenout. A zvláště aplikovat tento postup na metodu samotnou. V tom byla krajní subtilnost. Přesvědčit vědomě nevědomí, potom ve své mysli anulovat akt hypnosy, který člověk právě spáchal. Pochopt slovo »podvojně myšlení« znamenalo samo o sobě podvojně myslet.

•

Winston rozhodl, že by nestačilo spokojit se tím, že by obrátil smysl proslavu Velkého Bratra. Lepší bylo dát mu pojednat o jiném předmětu bez jakéhokoliv vztahu k původnímu temat.

Mohl by učinit z tohoto projevu obvyklé

pranýřování zrádců a zločinců myšlenkou, ale to by bylo příliš nápadné. Vymyslet si nějaké vítězství na frontě nebo nějaký triumf nadvýroby v Deváté pětiletce by příliš zkomplikovalo práci v archivech. Bylo třeba kouska čisté fantasie. Z čista jasna mu přišel na mysl docela připravený obraz jakéhosi soudruha Ogilvyho, který by právě před nedávnem zemřel ve válece za hrdinských okolností.

Ve skutečnosti Velký Bratr věnoval při jistých příležitostech svůj denní rozkaz oslavě nějakého skromného a prostého člena Strany, jehož život, stejně jako jeho smrt, poskytl příklad, hodný následování. Tentokrát by Velký Bratr oslavil soudruha Ogilvyho. Po pravdě řečeno, soudruh Ogilvy nikdy neexistoval, ale několik natištěných řádek a dvě kaširované fotografie by ho přivedly v život. Winston chvíli uvažoval, potom si přitáhl fonoskript a začal diktovat obvyklým stylem Velkého Bratra. Způsobem současně vojáckým i pedantským, snadno napodobitelným, protože Velký Bratr byl zvyklý klást otázky a hned si na ně odpovídat. (»Jaké poučení si tedy můžeme vzít z tohoto faktu, soudruzi? Poučení . . . které je také jedním ze základních principů Angsocu . . . že . . . « a tak dále.)

Ve třech letech odmítal soudruh Ogilvy všechny hračky. Přijal jen buben, miniaturní kulomet a helikopteru. V šesti letech, o rok dříve než bylo zvykem, vstoupil do Špiónů, díky zvláštní dispensi. V devíti byl vůdcem skupiny. V jedenácti udal svého strýce Policii myšlenky; slyšel rozhovor, jehož tendence se mu zdály zločinné. V sedmnácti byl cvičitelem jednoho oddílu Protipohlavního sdružení Juniorů. V devatenácti vynalezl ruční granát, který byl přijat ministerstvem Míru. Při prvním pokusu zabíjel tento granát naráz třicet asijských zajatců. Ve třinácti se zabíjel při výkonu služby. Pronásledován nepřátelskými stíhači, když přelétával Indický oceán s důležitými zprávami, zatížil se vlastním kulometem a skočil s depešemi do vodní hladiny.

To byl konec, pravil Velký Bratr, o kterém nebylo možné rozjímat bez pocitu zájmu. Velký Bratr připojil několik poznámek o čistotě a poctivosti života soudruha Ogilvyho. Vzdal se alkoholu, ba i vína a piva. Nekouřil. Neodpočíval ani hodinu, s výjimkou té, kterou strávil v tělocvičně. Slo-

žil slib celibátu. Manželství a rodinné starosti byly, jak soudil, neslučitelné se zasvěcením se po čtyřadvacet hodin denně povinnosti. Za předmět rozhovorů měl jen principy Angsocu. V životě ho nezajímalo nic než porážka východoasijské armády a honba na špiony, sabotéry, zločince myšlenkou a zrádce vůbec.

Winston váhal, má-li soudruhu Ogilvy mu udělit řád záslužného odznaku. Rozhodl pak, že ne, protože tato odměna by přivodila další zásilku odkazů pro archiv.

Podíval se ještě jednou na svého rivala z protější kabiny. Něco mu říkalo, že Tillotson je určitě zaměstnán stejnou prací jako on. Neexistovala možnost zjistit, které znění bude nakonec přijato, ale byl hluboce přesvědčen, že to bude jeho. Soudruh Ogilvy, neexistující hodinu před tím, byl teď realitou. Winstona napadla podivná myšlenka. Bylo možné vytvořit mrtvé, ale nemožné stvořit živé. Soudruh Ogilvy, který nikdy neexistoval v přítomnosti, existoval nyní v minulosti, a až bude zfalšování zapomenuto, jeho bytí bude mít tolik autentičnosti a tolik zřejmosti jako existence Karla Velikého nebo Julia Caesara.

Winstona nejvíce sužovalo a tížilo jako můra, že nikdy jasně nepochopil, proč byla tato kolosální lež prováděna. Bezprostřední výhody, plynoucí z falšování minulosti, byly zřejmé, ale konečná pohnutka zůstávala tajemná. Vzal znovu pero a psal:

»Chápu jak. Nechápu proč.«

Ptal se, jak už učinil víckrát před tím, zda sám není blázen. Možná, že blázen není nic jiného než menšina, zredukovaná na jednotku. V jisté době bylo znamením bláznovství věřit v pohyb země kolem slunce. Dnes bylo šílenstvím věřit, že minulost je neměnná. Možná, že byl jediný, kdo tomu věřil. Jestliže byl sám, byl tedy blázen. Ale myšlenka, že je blázen, ho nijak zvlášť neznepokojovala. Hrozné bylo, že bylo možné, že se mýlí.

Vzal knihu elementární historie a pohlédl na obraz Velikého Bratra, který tvořil titulní stránku. Hypnotisující zraky se mu dívaly do očí. Bylo to, jako by na vás tlačila nějaká ohromná síla. Pronikalo to vaši lebku, zasahovalo to váš mozek, děsilo vás to, až jste zapíral svou víru, přesvědčovalo

vás to téměř popřít svědectví vašich smyslů.

Strana jednoho dne oznámí, že dvě a dvě je pět — a bude se tomu věřit. Bylo nevyhnutelné, aby dříve nebo později učinila toto prohlášení. Logika jejího stanoviska to vyžadovala. Nebyla to pouze platnost zkušenosti, ale vůbec existence nějaké vnější reality, která byla mlčky popřena filosofií strany. Kacířstvím nad všechna kacířství byl zdravý rozum. A nebylo strašné, že Strana zabíjela jedince, kteří mysleli jinak, ale to, že bylo možné, že Strana měla pravdu.

Ostatně, jak můžeme vědět, že dvě a dvě jsou čtyři? Nebo že tíže zemská vykonává jistou sílu? Nebo že minulost je nezměnitelná? Jestliže minulost a vnější svět neexistují leč v naší mysli a jestliže naše mysl je schopná přijímat direktivy? Tak co?

Ale ne! Odvaha Winstonova se zpevnila sama od sebe. Tvář OBriena, kterou nepřivolala žádná zřejmá asociace myšlenek, se objevila v jeho mysli. Věděl s mnohem větší jistotou než před tím, že O'Brien je na téže straně jako on. Psal svůj denník pro O Briena, O'Brienovi. Bylo to jako nekonečný dopis, který nikdo nikdy nebude číst, ale který dostává tím, že je adresován určité osobě, svůj ráz.

Strana pravila: zavrhnout svědectví očí a uší. To byl rozkaz konečný a nejpodstatnější. Jeho srdce ochablo, když pomyslí na ohromnou moc, rozpoutanou proti němu, na snadnost, s jakou by ho kterýkoliv intelektuál Strany přemohl v diskusi, na jemné argumenty, které by byl neschopen pochopit a na které by byl ještě méně schopen odpovědět. A přece měl pravdu. Strana se mýlíla a on měl pravdu. Zřejmost, zdravý rozum, pravda musí být hájeny. Všeobecně známé věci jsou pravdivé. Je třeba se o ně opřít. Hmotný svět existuje, jeho zákony se nemění. Kameny jsou pevné, voda vlhká, předměty, které člověk pustí, pohybují se ke středu země.

S pocitem, že se obrací na O Briena a že pronáší důležité axioma, napsal:

Svoboda je svoboda říci, že dvě a dvě jsou čtyři. Když to je uděláno, zbytek následuje.

Sym zmizel. Jednoho rána nepřišel do práce. Několik lidí bez mozku komentovalo je-

ho nepřítomnost. Druhý den už nikdo nevyslovil jeho jméno. Třetí den se Winston odebral do vestibulu komisariátu archivů, aby si prohlédl informační tabuli. Jedno z oznámení obsahovalo tištěný seznam členů šachového výboru, jehož byl Sym členem. Zdálo se, že seznam byl téměř stejný jako dřívější. Nic nebylo škrtnuto, bylo tam však o jedno jméno méně. To stačilo. Sym přestal existovat, Sym nikdy neexistoval.

Uvědomuješ si, že minulost až do včerejška byla zrušena? Jestliže někde přežila, tedy v několika předmětech, ke kterým se nevztahují žádná slova, jako je třeba tento kus skla na stole. Už teď nevíme doslova téměř nic o Revoluci a o letech, která ji předcházela. Všechny doklady byly zničeny, všechny knihy byly napsány znovu, všechny obrazy nově namalovány. Všechny sochy, ulice, budovy změnily svá jména, všechna data byla změněna. A postup pokračuje stále, každou minutu. Historie se zastavila. Neexistuje nic než věčná přítomnost, ve které Strana má vždy pravdu. Víím ovšem, že minulost byla zfalšována, ale bylo by pro mne nemožné to dokázat, i když sám osobně jsem se pustil do této falsifikace. Když je věc hotová, nezůstane po ní žádný doklad. Jediný důkaz je uvnitř mého mozku a já nemám jistotu, že nějaká jiná lidská bytost sdílí mé vzpomínky. Za celý život se mi podařilo jen jednou mít v ruce reálný a konkrétní doklad. Až po několika letech.

A k čemu ti to pomohlo?

K ničemu, protože za několik minut jsem ten papír zahodil. Ale dnes, kdyby se ten případ opakoval, bych ten papír schoval.

No dobře, já ale ne, odpověděla Julie. Jsem připravena podstoupit riziko, ale pro něco, co za to stojí, ne pro zbytky starých novin. Co bys s tím dělal, i kdybys to byl schoval?

Asi nic velkého, ale byl by to důkaz. Byl by mohl tu a tam zasít pochybnost, kdybych se ho odvážil ukázat. Nemyslim, že bychom mohli změnit cokoliv během našeho života. Ale lze si představit, že tu a tam by mohla vyrůst malá hnízda odporu, skupinky lidí, kteří by se sdružili a jejich počet by pomalu rostl. Mohli by dokonce zanechat po sobě nějaké dokumenty, aby se přišli

generace znovu ujala jejich akce v místě, kde by ji opustili.

Winston považoval O Briena za odpůrce Strany, svěřil se mu se svou touhou účastnit se revolučního boje. O Brien je však agent Policie myšlenky, dává Winstona i s jeho milenkou Julii sledovat. Po zatčení je Winston týráním fyzicky i morálně úplně rozbil, O Brien přichází k závěrečné fázi: před konečnou likvidací připravit Winstona o zdravý rozum. Při výslechu v cele pokládá Winstonovi otázku, kterou našel v jeho denníku: — proč vlastně Strana hledá moc?

»Dám vám sám odpověď na svou otázku. Tady je: Strana hledá moc pro moc, výlučně pro moc. Dobro jiných ji nezajímá. Nehledá ani bohatství, ani přepych, ani dlouhověkost, ani štěstí. Hledá jen moc. Čistou moc. Co to znamená čistá moc, pochopíte hned. Lišíme se od všech oligarchií minulosti v tom, že víme, co chceme. Všichni ostatní, dokonce ti, kteří se nám podobají, byli zbabělci a pokrytci.

Němečtí nacisté a ruští komunisté se nám hodně podobají svými metodami, ale nikdy neměli odvahu přiznat své motivy. Předstírali, a snad tomu i věřili, že se zmocnili moci jen s nechtutí a pouze na omezenou dobu, a že po překonání kritického bodu ihned nastane ráj, kde budou všichni lidé svobodní a rovní.

Mý nejsme takoví. Víme, že nikdo se nikdy nezmočňuje moci s úmyslem se jí zříci. Moc není prostředkem, moc je cílem. Člověk nezacizuje diktaturu, aby zachránil revoluci. Člověk dělá revoluci, aby zřídil diktaturu. Pronásledování má za účel pronásledování. Mučení má za účel mučení. Moc má za účel moc. Už mi začínáte rozumět?»

Winstona zarazila, jako už před tím, úrava obličeje O Briena. Byl silný, svalnatý a brutální, plný inteligence a jisté soustředěné vášně, proti které se cítil bezmocný, ale byl to obličej unavený. Měl váčky pod očima, kůže pod lícními kostmi se sesouvala O Brien se nad něho nahnul, přibližuje dobrovolně svůj opotřebovaný obličej.

»Vy si myslíte, řekl, že moje tvář je stará a unavená. Vy si myslíte, že mluvím o moci, zatím co sám nejsem ani schopen za-

bránit zestárnutí svého těla. Winstone, copak nemůžete pochopit, že jednotlivec není než buňka? Únava buňky způsobuje sílu organismu. Umřete, když si ostříháte nehty?»

„Vzdálil se od postele a začal chodit s rukama v kapsách křížem krážem po cele.“

„Jsme kněží moci. Bůh je moc. Ale teď, pokud jde o vás, moc pro vás není než slovo. Je už na čase, abyste si učinil představu o tom, co znamená slovo moc. Musíte nejprve pochopit, že moc je kolektivní. Jednotlivec nemá moc, dokud nepřestane být jednotlivcem. Znáte heslo Strany: »Svoboda je otroctví.« — Uvědomil jste si, že se dá změnit? »Otroctví je svoboda.« Jednotlivec sám a svobodný je vždy přemožen. Musí tomu tak být, protože je osudem každé lidské bytosti zemřít, což je největší ze všech nezdárů. Ale jestliže se může podrobit dokonale a úplně, jestliže může uniknout své totožnosti, jestliže může vplynout do Strany tak, že se stane Stranou, je všemocný a nesmrtelný.“

Druhá věc, kterou musíte pochopit, je, že moc je moc nad jinými lidskými bytostmi. Nad těly, ale především nad duchem. Vláda nad hmotou, nad vnější realitou, jak vy ji nazýváte, není důležitá. Naše vláda nad hmotou je už absolutní!»

Winston zapomněl na okamžik na rám. Divoce se pokusil se posadit, ale dosáhl toho, že se bolestně odřel. Vybuchl:

„Ale jak můžete vládnout hmotě? Vždyť neporoučíte dokonce ani počasí ani zákonům gravitace. A existují nemoci, soužení, smrt.“

O Brien ho přerušil pokynem ruky.

„Vládeme hmotě, protože vládeme duchu. Realita je uvnitř mozku. Učte se postupně. Neexistuje nic, co bychom nemohli učinit. Neviditelnost, levitace, všechno. Mohl bych opustit podlahu a létat

jako mýdlová bublina, kdybych chtěl. Neptej se na to, protože Strana si to nepřeje. Je třeba, abyste zhavil svou mysl myšlenek devatenáctého století o přírodních zákonech. Přírodní zákony děláme my.“

„Ne! Vždyť nejste ani pány této planety. Copak řeknete o Euroasii a Východní Asii? Vždyť jste jich ještě ani nedobyli!“

„To je bezvýznamné. Dobudeme jich, kdy se nám to bude hodit. A co by to změnilo, kdybychom je dobyli? Můžeme je stejně zbavit existence. Svět, to je Oceanie.“

„Ale svět sám není než zrno prachu. A člověk je droboulínk, bezmocný. Jak dlouho existuje? Země byla po tisíce let neobydlena.“

„Hloupost! Země je tak stará jako my, ne starší. Jak by mohla být starší? Vše existuje jen lidským vědomím.“

„Ale skály jsou plny zkamenělin vyhynulých zvířat, mamutů, mastodontů, ohromných ještěřů, kteří žili na zemi dlouho před tím, než se vůbec začalo mluvit o člověku.“

„Viděl jste někdy ty zkameněliny, Winstone? Přirozené že ne. Biologové devatenáctého století si je vymysleli. Před člověkem nebylo nic. Po člověku, kdyby měl vyhynout, nebude nic. Vně člověka nic neexistuje.“

„Ale celý vesmír je vně nás. Podívejte se na hvězdy! Některé jsou od nás vzdáleny na miliony světelných let. Jsou navždy mimo náš dosah.“

„Co je to — hvězdy? řekl O'Brien netečně. Částičky ohně na několik kilometrů od nás. Mohli bychom jich dosáhnout, kdybychom chtěli. Nebo bychom je mohli odstranit. Země je střed vesmíru. Slunce a hvězdy se točí kolem ní.“

Winston učinil ještě jeden křečovitý pohyb. Tentokrát však už neřekl nic

BOUŘE SE BLÍŽÍ

Winston S. Churchill: DRUHÁ VÁLKA SVĚTOVÁ, díl první: BOUŘE SE BLÍŽÍ. Mnichovská tragédie. Kázání na hoře jest posledním slovem křesťanské morálky. Celý svět respektuje Quakery. Avšak toto nejsou zásady, podle kterých ministři berou na sebe odpovědnost za vládu nad státem. Jejich první povinností jest upravovat vztahy k

jiným národům tak, aby nevznikly spory a válka a předcházet útoku jakéhokoliv druhu, ať již původu národnostního nebo ideologického. Ale bezpečnost státu, záchrana života a svobod jejich spoluobčanů, kterým děkují za svou posici, jim ukládají povinnost nesáhnout k ozbrojené síle leč v krajním případě, kdy došli k naprostému pře-

svědčení, že není jiné východisko. Jestliže jsou okolnosti takové, že ospravedlňují použití branných sil, pak je nutno tak učinit. A v tom případě je nutno tak učinit za podmínek co nejpriznivějších. Není žádnou zá-

sluhou odložit válku o jeden rok, jestliže pak vypukne a stane se ještě horší nebo mnohem nesnadnější. Toto jest bolestné dilemma, ve kterém se již často lidstvo nalézalo.

NADCHÁZEJÍCÍ PORÁŽKA KOMUNISMU

Fakt, že James Burnham je jedním z poradců presidenta Trumana, zvyšuje závažnost jeho letošní knihy The Coming Defeat of the Communism. Obsáhlý referát o ní v 5. - 6. čísle II. ročníku Skutečností doplňujeme ukázkami z deváté a desáté kapitoly.

Ať jsou nedostatky současné zahraniční politiky Spojených států jakékoliv, nelze pochybovat o neobyčejném obratu, který nastal od roku 1946. Koncem roku 1946 se Spojené státy snažily ještě o smířlivou spolupráci se Sovětským svazem; demobilisovaly a rozložily své ozbrojené síly; zřejmě opouštěly nárok na mezinárodní vedení; většina Američanů se zajímala jen o rychlé odstranění následků války, aby mohli znovu usilovat o peníze a potěšení. Pokračování této politiky by už pravděpodobně přivedlo opanování celé Evropy komunisty a jistě by bylo konečně vedlo k úplné porážce.

V roce 1949 nastal poloviční obrát směrem k obraně. Spolupráce a ústupnost, i když stále ještě lákavé přání mnohých, byly opuštěny téměř všemi, s výjimkou komunistů, jejich nohsledů a těch, kteří klamou sami sebe. Ozbrojené síly nebyly rozptylovány, ale zesíleny. Denně vzrůstající část obyvatelstva si uvědomovala situaci.

Bylo třeba skoncovat rázně s tradiční americkou politikou, aby k těmto změnám mohlo dojít. Zasahovali jsme nyní otevřeně do záležitostí druhých národů; sjednali jsme spojení a dohody s Evropou; a Marshallův plán byl čin ekonomické diplomacie, jedinečný v dějinách kteréhokoliv národa.

Směr je správný; je jen nutno pokročit dále. Dnešní politika nepotřebuje změny; spíš být překonána. Je třeba do všech důsledků naplnit požadavky už přijatých politických plánů. Od ústupu jsme přešli k obranné politice zadržení nepřítele. Zbývá přejít z obrany do útoku.

Obecná povaha správná a přiměřená politiky je dostatečně jasná. Nejprve je třeba přesně odhadnout situaci, nepřítele, jeho

možnosti, slabiny a jeho cíl. Nepřítele známe: světové komunistické spiknutí se základem v SSSR; známe i jeho cíl: monolitickou světovládu. Situaci poznáváme analýsou svědectví: nepřetržitá válka nového druhu, politická, podvrtná, ideologická; obranná válka, která je omezenou válkou zbraní, jež se však může vyvinout v neomezenou válku zbraní. Je-li situace skutečně taková, potřebujeme *válčný plán*; ne ovšem plán klasického typu (i když ho má obsahovat), ale plán pro tento nový druh války. Je-li už válka a jsme-li jí účastní, ať už si to přejeme nebo ne: nechceme-li se vzdát, musíme se snažit bojovat a vyhrát ji. . . .

Prvým krokem pro vedení této války je uznat, že existuje. Potom musíme definovat náš vlastní cíl. Má-li nás tato definice dobře vést, musí být stručná a přesná. Je nám diktována povahou situace a nepřítele a jeho cílem; může znít jen takto: zničení moci komunismu na sovětské základně. . .

Musíme mít stále na zřeteli, že válka, pro níž potřebujeme plán, není nějaká válka, možná jednou v budoucnosti, nýbrž současná válka která je už v běhu. Tento plán i když jeho perspektivy mohou zasahovat daleko do budoucnosti, musí být s to koordinovat a vést denní akce, nyní a neustále, až bude dosaženo cíle... Cílem všeobecného plánu je zničení komunistické moci. K jeho dosažení je třeba jednat na všech vhodných polích.

Preventivní válku?

Proč Spojené státy nepodniknou ihned ozbrojený útok a neudělají tomu rázný konec? Je-li Sovětské imperium slabé, ale schopné překonat mnohé ze svých slabostí, nemá-li dosud dostatečné množství atomo-

vých zbraní, bude-li je však mít v několika letech, musí-li být otázka komunistické světovlády jednou řešena, na co ještě čekáme? Proč nezačít, jak se říká, »preventivní válku«?

Tato otázka je příliš vážná. Není možno ponechat ji, jako se děje dosud, jen uzavřené soukromé debatě. Odpověď není samozřejmá ani snadná.

Ve Spojených státech se myšlenka zasadit první vojenský úder přičítá většině lidí. Myslím, že tento mravní postoj vychází z intelektuální neujasněnosti. Z přísné mírového stanoviska vyplývá přirozeně, že je mravně závadné začít válečné tažení. Nutným domyslením je, že je mravně špatné bránit se útoku. Pacifismus nám tedy nemůže říci nic k této otázce, protože odsuzuje válku v každém případě.

Ostatní, nepacifická veřejnost zřejmě cítí, že »obránná« válka je morálně výš než válka »útočná«. Toto rozlišení se však nezakládá na objektivním faktu, ale na subjektivním pocitu. S vojenského hlediska je každá úspěšná strategie v moderní válce útočná; obranná strategie není nikdy leč zastavením na cestě k útoku. Každý uznává, že moderní války nezačínají prvými výstřely, ale že, historicky vzato, vznikají z množství událostí, určujících vývoj střetnutí dvou národů nebo skupin národů. Otázka po tom, kdo vystřelil první, nemusí tudíž dát odpověď na hlubší otázku, kdo byl historicky »útočník«.

Fakticky jsou v moderní válce obě strany »obránci« a »útočníky« současně. Každá hájí to, co považuje za své vlastní zájmy; nezbytne uráží a napadá zájmy druhé strany. Jinak by nebojovaly. Proto velká většina lidí na každé straně — nehledě k tomu, co se stalo ve vojenské oblasti — věří upřímně a vážně, že se »brání« proti útokům protivníka. Tato charakteristika platí pro všechny moderní války, ale obvyklý rozdíl mezi »útočným« a »obránným« je zvláště absurdní v této chvíli, z prostého důvodu, že válka je už v proudu. Problém už není válku začít, ale vyhrát ji nebo prohrát. Komunisté mají za cíl světovládu. S hlediska nekomunistických národů jsou už tedy útočníky. S komunistického hlediska je ovšem situace obrácena: útočníky jsou ti, kdo jim překážejí v dosažení jejich cíle.

Zavrhne-li absolutní pacifismus, otáz-

ka, kde a kdy vytřelit, je záležitostí vhodnosti. Lze-li se oprávněně domnívat, že náhlý masivní ozbrojený úder by měl ve srovnání s očekávaným podobným úderem se strany nepřítelů za následek záchranu mnoha životů a statků, méně destrukce a sociálních poruch a že by dal lepší možnost k vytvoření uskutečnitelného světového řádu, pak zasadit takový úder by zdaleka nebylo mravně závadné, nýbrž mravní povinností. Musí-li dojít k válce v každém případě, těžko lze pochopit, proč by byla mravně lepší válka těžší, delší, krutější, dražší a krvavější. Zdá se mi lepší válka rychlá než dlouhá, snadná než těžká. . . .

V každém případě můžeme být téměř jisti, že kdyby Spojené státy provedly okamžitě rozhodující útok, byly by s to dosáhnout vojenského vítězství. To má též svůj morální význam.

Tolik po stránce historické a mravní. Začít nebo nezačít skutečnou vojenskou válku je problém prospěšnosti. Je tedy třeba rozhodnout, je-li takový čin nyní na místě. Dle mého názoru není, a to z těchto důvodů:

1. Je samozřejmou povinností vyhnout se úplnému ozbrojenému konfliktu tak dlouho, dokud trvá sebenepatrnější rozumná naděje, že krize bude rozřešena a potřebný výsledek dosažen bez tohoto konfliktu. Smyslem mé knihy je ukázat, že taková naděje se Spojeným státům nabízí, povedou-li útočnou politickou a podvrtnou válku tak, aby dosáhly svého cíle.

2. I kdybychom takto nemohli odvrátit případně totální ozbrojené střetnutí, můžeme inteligentní a ráznou činností před jeho vypuknutím učinit vítězství snažší a hmotně i sociálně méně ničivé.

3. Lid Spojených států a národy světa v celku nechápej v přítomné chvíli povahu boje s komunismem a jsou špatně připraveny jak pro vedení tohoto boje tak pro plodné a pozitivní využití budoucí porážky komunismu. Správně vedená politická válka proti komunismu je methodou nejen k oslabení a snad i zničení komunismu, nýbrž i k výchově nekomunistů. Methody provádění politické války jsou současně methodami přípravy personálu, myslí, postojů a struktur, které mohou vyplnit vzduchuoprázdno, vzaiklé zhroutčením komunistického imperia, a jež mohou pomoci při organizaci uskutečnitelného světového řádu. Po-

litická, podvratná válka proti komunismu nyní spíše než okamžitě rozhodující ozbrojený útok zajišťují nejen vítězství, nýbrž zajišťují také, že vítězství bude stát za vybojování.

Tyto tři důvody se dnes zdají dostatečné k zavržení myšlenky bezprostředního totálního útoku. Nemusí však stačit zítra, změní-li se situace. Kdyby na příklad Sovětský svaz vynášel prostředky k rychlé a serióvé výrobě atomových nebo jiných maso-

vě ničivých zbraní, kdyby sovětská říše dospěla až k Atlantiku nebo kdyby začala rozšiřovat nějakou pevnou oporu v Jižní či Střední Americe, pak by rozhodnutí muselo být rázně změněno. Takové možnosti se zmenší, přijmeme a provedeme-li plán útočného politického vedení války. Toto je jiný a mocný důvod ve prospěch takového plánu, který představuje vskutku jedinou rozumnou alternativu k okamžitému ozbrojenému výpadu.

James Burnham

DVĚ KNIŽNÍ PUBLIKACE v Paříži. Vpravdě milým překvapením je knížka Vladimíra Zeleného »Stesk« (Paříž, Prosinec 1950), kterou obnovuje dr. Trnka pařížskou edici Rencontres. Bude se líbit nejen pro dobrou úpravu A. Machourka, pro dosud nejlepší v emigračním tisku dosaženou dokonalost ediční a pro intimní křehkost svých námětů, ale zejména pro sympatický záměr »projevit obdiv a skromný dík krajanům, kteří — vždy loyální k hostitelské zemi — se nezapotáčeli ve vichru zlých dob, ani se neztratili na křižovatce zmatených cest a udrželi si úctu a lásku k dobré české a slovenské knize.«

Jde o sbírku čtrnácti lyrických básní, napsaných v časovém rozpětí několika let (z nich tři francouzsky během druhé světové války), převážně milostných, místy poněkud poznamenaných Wolkrem nebo civilismem.

Vladimír Zelený, současník a přítel Jiřího Wolkra, ztrávil většinu svého života ve Francii jako řemeslník. Jestliže neunikl vlivu jejího kulturního prostředí, jestliže mu

místy podlehl tematicky i formálně - myslím zejména na milostnou poesii mládí Apollinairova - není to v žádném případě závadou jeho nenáročných veršů.

A ještě z jednoho důvodu je mi drobná Zeleného knížka sympatická: svou osobní intimností, svým nezájmem o vše časové a »angažované«. Český člověk v cizině a jeho lidské citění - je to prostě a dostatečné.

Snad jedinou námitku zasluhuje název knížky, vyvolávající zbytečně mnoho sentimentálních představ, příznačných pro prostředí naší emigrace. Nebylo jistě třeba volit ono rozmlklé a vyvětralé slovo, nacházíme-li ve sbírce na pět. verše: Mě nezlomí odpor zakletých srdcí - ani řev železných oblud nepřehluší - Já cítím vůni, již voní bor - v uchu mi zpívá ptačí sbor - a z daleka, odkudsi z daleka - kde člověk miluje člověka - chvílemi silněji - chvílemi slaběji - slyším tu píseň sbratřených duší.

Přibližně ve stejné době vydává Jan Snížek svou knižní sbírku šesti satirických povídek »Čertovo kolo«, glossující současný stav v exilu i doma.

S. K.

D O P I S Y

V MNICHOVSKÉM HAUS DER KUNST byla koncem listopadu pořádána bavorskou odbočkou Evropské unie propagační výstava »Freies Europa ruft!«. Malá místnost je plná hlavně mládeže, kterou sem dopravují Američané svými busy. Americký důstojník se svou rodinou je obkakován a jeho zájem se soustřeďuje hlavně na tři písmena — USA — která může číst téměř na každé tabuli a plakátu. Několik průvodců

v zelených košilích s bílým E na prsou — zdá se, že Němci se bez uniformy nemohou obejít — vykládá školáckým způsobem o Marshallově plánu stejně jako o vývoji evropského umění. Všude jasné a stručné nápisy: »Nur ein geeintes Europa kann politisch und wirtschaftlich Partner der Weltmächte sein.« »Jedině v umění a vědě zůstala Evropa vždy bez hranic.« Němci se zájmem sledují vývoj evropské kultury,

více stydět, čím horší se stává situace u nás doma. Solva mi někdo může vyvrátit můj názor, že jde nakonec čistě o boj o osobní posice, vedený pod pláštíkem politiky. Lituji hluboce jen toho, že tento boj zachvátí už i naši mladou generaci, která si snad ještě může říkat mladá. Doufal jsem stále, že takové a podobné rozmišky zůstanou jen mezi starými politiky, kteří nedovedou dělat nic jiného, a že s nimi i vymřou dříve, než se budeme moci vrátit domů. Je smut-

ným faktem, že náš exil je postižen maníí, spočívající v tom, že je každý přesvědčen o své světové důležitosti, myslí již nyní na uplatnění své malíčkosti v příštím státě (bude-li jaký) a snaží se zajistit si toto uplatnění již nyní všemi prostředky. Tak asi vidím situaci a je mi moc smutno. To, co jsem řekl o uplatňování vlastní osoby, platí pro příslušníky všech stran bez rozdílu, staré i mladé.

Frankfurt

Na konci roku žádáme odběratele Skutečnosti, aby uhradili dlužné částky za její druhý ročník. Splní tak svou povinnost a pomohou udržet jediný svobodný československý časopis, nepoplatný žádné straně, církvi nebo organizaci.

PŘEDPLATNÉ PŮLROČNÉ

Australie 14Ash
Belgie 70 frs
V. Británie a šterl.
oblast 10 sh
Brasílie 45,- Cr.\$
Dánsko 7 K
Francie .. 400 frs
Holandsko .. 6 zl
Itálie 950 lir
Kanada \$ 1,5
Německo 6DM
Norsko 7 K
Švédsko 6 K
Švýcarsko .. 6 frs
USA \$ 1,5

SKUTEČNOST SE PŘEDPLÁČÍ A DOPLÁČÍ

v Australii — Rudolf Folber, 70, Liberty Grove, Woodville Gardens, Adelaide S. A.
ve Velké Británii a v zemích sterlinkové oblasti — *ve formě nevyplněného a nekržieného Postal Orderu na adresu* P. H. 143 A. Fellows Road, London NW 3
v Brasílii — *na konto Paulo Rathande, Banco Auxiliar de Sao Paulo S. A., Sao Paulo, US, Brasíl. Výhradní zastoupení »Skutečnosti« pro Brasílii: »Skutečnost«, Caixa Postal 6196, Sao Paulo, Brasíl.*
ve Francii — *na c. c. 746.662, Stanislav Kubát, Paris*
v Německu — *na adr. Boris Pešek, Ludwigsburg, Konto Nr. 54648 Postcheckamt Stuttgart*
v Itálii — *c. c. Roma, 1/32644, S. K., Roma. (Jednotlivě č. 165 lir)*
v Kanadě — *na konto č. 2487, Departement d' épargne, Banque de Montreal, Napierville, P. Q.*
ve Švýcarsku — *na účet I. 6043, Karol Belák - Berger, Genève*
v USA — *mezinár. převodem nebo bankovkou v dopise na Genève 11, C. p. 393*
V zemích, kde není zřízeno šekové konto, vyrovnávejte předplatné bankovkou v dopise nebo 15 mezinárodními odpovědkami.

SKUTEČNOST - Revue indépendante. Questions littéraires, politiques, économiques et sociales. Paraît tous les mois. Directeur St. Kubát, Collège d'Espagne, 9, Bd. Jourdan, Paris 14, France